

ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๘๖๗

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กทม. ๑๐๓๐๐

๒๙ เมษายน ๒๕๕๘

เรื่อง การจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

- อ้างถึง ๑. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๕๒๔ ลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖
๒. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๑๕๙๖ ลงวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๖
๓. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๔๘๓๐ ลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖
๔. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๐๗๐๓ ลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ เห็นชอบและประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) พร้อมทั้งสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการแปลงแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติการราชการกระทรวง กรม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนแผนพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำเป็นโครงการ/กิจกรรมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงาน และขณะนี้เข้าสู่ห้วงเวลาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑) ซึ่งจะต้องกำหนดรายละเอียดแผนงานโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปีซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้าครอบคลุมระยะเวลาสามปีโดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี และจำเป็นต้องจัดทำหรือทบทวน ปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคตโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด อำเภอ และแผนชุมชน รายละเอียดตามหนังสือที่อ้างถึง ๑ - ๔ แล้ว นั้น

เพื่อให้มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ที่เห็นชอบและประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) สามารถขับเคลื่อนไปสู่ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงขอให้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๑. ศึกษาและทำความเข้าใจแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) จำนวน ๒๖ แผน รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

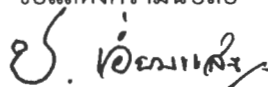
๒. ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการจัดทำ ทบทวน ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดตามความเหมาะสมหรือที่เห็นสมควรเพื่อให้สอดคล้องกับแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑)

/๓. ให้องค์กร...

๓. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนาสามปีให้สอดคล้องกับแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) และใช้แผนพัฒนาสามปีเป็นแนวทางในการจัดทำงบประมาณ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายชาญ เอี่ยมแสง)

รองอธิบดี รักษาการแทน

อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น

ส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่น

โทร. ๐ ๒๒๔๑ ๙๐๐๐ ต่อ ๒๑๒๒-๔

โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๒๒๓๐

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑)

เป้าหมาย : เป็นสังคมที่ส่งเสริม สิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ เพื่อนำไปสู่สังคมสันติสุข

๑. แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข

ปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาไปอย่างก้าวหน้าในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านสาธารณสุข โดยประชาชนชาวไทยเกือบทั้งหมดของประเทศจะได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลจากหนึ่งในสามระบบหลัก ตามสิทธิของตน คือ สวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ระบบประกันสังคม และระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า อีกทั้งยังได้รับสิทธิในการเข้ารับบริการในกรณีอุบัติเหตุและฉุกเฉินโดยไม่ต้องถูกถามสิทธิ และไม่ต้องสำรองเงินจ่ายไปก่อน ทั้งนี้ ยังมีประเด็นท้าทายที่สำคัญทางด้านสาธารณสุขที่ควรได้มีการผลักดัน เพื่อพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการเข้ารับบริการสุขภาพการพัฒนาคุณภาพของบริการ และการสร้างความเท่าเทียมและเป็นธรรมในการได้รับบริการสุขภาพของผู้อยู่ในหลักประกันสุขภาพที่แตกต่างกัน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเพื่อรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๑. การเข้าถึงบริการสาธารณสุข

สภาพปัญหา

๑. ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ไร้สัญชาติและกลุ่มผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ก้นดงซึ่งมีอุปสรรคในการติดต่อกับสถานที่ราชการ ไม่มีบัตรประชาชน จึงไม่มีสิทธิในการได้รับหลักประกันสุขภาพตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า นอกจากนี้ ยังขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติเกี่ยวกับหลักฐานที่จำเป็นต้องแสดงเมื่อเข้ารับบริการ

๒. ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจนยังคงมีปัญหาในการรับภาระด้านการเดินทางและค่าเสียโอกาสจากการต้องหยุดงานเมื่อประสงค์จะเข้ารับบริการสาธารณสุข จึงไม่สามารถเข้ารับบริการได้ แม้จะเข้าถึงหลักประกันสุขภาพตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

๓. โครงสร้างของปัญหาการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพมีความเชื่อมโยงกับปัญหาในมิติอื่นๆ เช่น การคมนาคมขนส่ง การเมืองการปกครอง ซึ่งเกี่ยวพันกับภารกิจของหน่วยงานอื่น และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างบูรณาการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๔. การเข้าถึงบริการสาธารณสุขเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมจึงจำเป็นต้องพัฒนาโอกาสและช่องทางการเข้ารับบริการ ควบคู่ไปกับสิทธิในการเข้ารับบริการที่ปัจจุบันได้รับการรับรองตามกฎหมาย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. สร้างความรู้และความเข้าใจแก่ผู้ป่วยถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลที่พึงได้ของตนและให้ผู้ป่วยมีสิทธิในการได้รับรู้ข้อมูลการรักษาของตนเองอย่างเป็นรูปธรรมและมีการบังคับใช้จริงทั้งในส่วนของการกระบวนการรักษา และยาที่ใช้ในการรักษา เพื่อให้ได้ทราบทางเลือกของตนเกี่ยวกับบริการสุขภาพตามสิทธิที่พึงได้รับ ตลอดจนการได้รับการชดเชยเยียวยาผลกระทบจากการรักษาที่ผิดพลาดตามสมควร

๒. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในการรับบริการด้านสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

๓. กระจายทรัพยากรสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะแพทย์ซึ่งควรจัดให้มีเพียงพอในทุกสถานพยาบาล

๔. พัฒนาระบบการสาธารณสุขเคลื่อนที่ เพื่อช่วยลดภาระในการเดินทางเข้ารับบริการสาธารณสุขของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำแผนการตรวจเยี่ยมและรักษาเคลื่อนที่นอกเวลาราชการ เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ที่ต้องประกอบอาชีพในช่วงวันและเวลาราชการ

๕. พัฒนาช่องทางการบริการสำหรับกลุ่มเฉพาะ อาทิ กลุ่มวัยรุ่นที่มีปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มแรงงานข้ามชาติ โดยสำหรับกลุ่มแรงงานข้ามชาตินั้น อาจควรพิจารณาให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการด้านสุขภาพที่จัดเก็บเงินสมทบจากแรงงานข้ามชาติเป็นการเฉพาะ เพื่อความยั่งยืนในการบริหารโดยไม่เป็นภาระงบประมาณของประเทศ รวมทั้งพัฒนาช่องทางการร้องเรียนกรณีที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขหรือไม่ได้รับความเท่าเทียมกันของคุณภาพการบริการ

๖. พัฒนาระบบการชดเชยค่าเสียโอกาสจากการหยุดงานเมื่อต้องเข้ารับบริการรักษาพยาบาลซึ่งสะท้อนการสูญเสียรายได้ตามจริง และเป็นธรรมกับทั้งนายจ้างและลูกจ้าง

๒. ความเท่าเทียมของคุณภาพบริการ

สภาพปัญหา

๑. คุณภาพ ประเภทของบริการที่ได้รับยังมีความเหลื่อมล้ำ และความล่าช้าของการได้รับบริการยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนรูปแบบและสัดส่วนการสมทบเข้ากองทุนยังคงแตกต่างกันตามแต่ละระบบประกันสุขภาพ

๒. ความเหลื่อมล้ำของคุณภาพบริการและยาที่ได้รับ การกระจายจำนวนบุคลากรสาธารณสุข และครุภัณฑ์ทางการแพทย์ ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท และระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ

๓. ประชาชนยังขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข

๔. หลักประกันสุขภาพตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นการรับรองการเข้าถึงบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีโครงสร้างที่แตกต่างจากสิทธิประโยชน์ในระบบประกันสุขภาพอื่นๆ กล่าวคือ ระบบสวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจซึ่งสิทธิประโยชน์ในการรักษาพยาบาลอยู่ในรูปของสวัสดิการของข้าราชการที่มีฐานเงินเดือนต่ำกว่าผู้ประกอบการอาชีพในภาคเอกชน และระบบประกันสังคมที่ผู้ได้รับสิทธิและนายจ้างต้องจ่ายสมทบเข้ากองทุน

๕. บุคลากรทางการแพทย์มีแนวโน้มที่จะออกจากระบบราชการมุ่งสู่เอกชน เนื่องจากค่าตอบแทนที่สูงกว่า และมักจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งมีคุณภาพชีวิตดีกว่า

๖. การจัดสรรงบประมาณสำหรับสถานบริการสาธารณสุขและครุภัณฑ์ทางการแพทย์ยังคงจำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกแก่โรงเรียนแพทย์และสถานบริการสาธารณสุขในเขตเมือง ซึ่งมีความพร้อมในการต่อยอดและพัฒนาศักยภาพระบบบริการที่มีอยู่แล้วให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เพิ่มทางเลือกในการร่วมจ่ายสมทบของผู้ประกันในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแก่ผู้ประสงค์จะได้รับบริการที่มีคุณภาพสูงเกินกว่าบริการขั้นพื้นฐานดังที่ระบุไว้ตามสิทธิ อันเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความยั่งยืนทางการคลังของระบบประกันสุขภาพของประเทศโดยรวม และสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ประกันในระบบอื่นที่ได้มีการร่วมสมทบในรูปแบบอื่นแล้ว

๒. พัฒนาระบบการให้บริการสุขภาพอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership) ทั้งในด้านการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ และการ

รักษาโรค เพื่อร่วมใช้ทรัพยากรทั้งในด้านสถานบริการ บุคลากร และครุภัณฑ์ ในภาครัฐและเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนามาตรการให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันการเกิดโรค

๓. พัฒนาระบบการส่งต่อผู้ป่วยในเขตพื้นที่ห่างไกลสู่โรงพยาบาลศูนย์ในพื้นที่ ตลอดจนระบบการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) เพื่อเพิ่มการเข้าถึงคุณภาพบริการของประชาชนในเขตพื้นที่ห่างไกล

๔. บูรณาการระบบบริหารจัดการด้านการบริการทางการแพทย์ของ ๓ กองทุน ได้แก่ กองทุนประกันสังคม กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลข้าราชการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพบริการทางการแพทย์ ทำให้ทุกคนได้รับบริการที่มีคุณภาพ มาตรฐาน รวดเร็วและปลอดภัย เท่าเทียม อย่างทั่วถึง และไม่มีความเหลื่อมล้ำในการให้บริการ

๒. แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา

ประเทศไทยได้จัดให้มีสวัสดิการทางการศึกษามาอย่างยาวนาน และกำหนดให้ประชาชนไทยมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นเวลา ๑๒ ปี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตามนโยบายที่เน้นการเพิ่มการศึกษาในเชิงปริมาณและค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับคุณวุฒิทางการศึกษายังคงสวนทางกับตัวชี้วัดทางด้านคุณภาพ โดยพบว่าแม้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนไทยทั้งหมดจะเพิ่มสูงขึ้น แต่คะแนนเฉลี่ยจากการวัดผลในวิชาหลักกลับลดลง ปัญหาในเรื่องคุณภาพการศึกษาจึงเป็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องมีมาตรการจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ จะต้องได้มีการปรับแนวทางการศึกษาให้เน้นความทั่วถึงและครอบคลุมเด็กทุกคนทุกกลุ่ม อย่างมีคุณภาพ

สภาพปัญหา

๑. ระบบการศึกษาของประเทศไทยยังคงมุ่งเน้นเป้าประสงค์ในเชิงปริมาณ คือ การได้รับการศึกษาตามจำนวนปีที่กำหนด แต่ย่อหย่อนในเรื่องคุณภาพของการศึกษาที่ได้รับทั้งในและนอกระบบ และคุณภาพของผู้สอนรวมทั้งมาตรฐานวิชาการ

๒. การเข้าถึงการศึกษาในเชิงคุณภาพมีความแตกต่างสูงตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว และเขตที่อยู่อาศัย อีกทั้งการศึกษาในระบบยังคงไม่เอื้อต่อการเข้าถึงของคนบางกลุ่ม เช่น ขวามุสลิม คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น

๓. ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการศึกษาในหลายสาขาไม่ตรงตามความต้องการของนายจ้าง และไม่สามารถเตรียมความพร้อมของแรงงานในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๔. บุคลากรทางการศึกษายังคงมุ่งเน้นความก้าวหน้าของตนและคาดหวังผลตอบแทนเป็นที่ตั้ง และขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบในหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง

๕. นโยบายทางการศึกษายังขาดความต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละรัฐบาล นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ของนโยบายทางการศึกษาหลายเรื่องที่ผ่านมายังคงกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ อีกทั้งแม้กระทรวงศึกษาจะได้งบประมาณเป็นสัดส่วนที่สูงมาก แต่เกือบทั้งหมดเป็นรายจ่ายประจำสำหรับเงินเดือนของครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงไม่มีงบประมาณเพียงพอสำหรับลงทุนเพื่อการพัฒนาในโครงสร้างและศักยภาพทางการศึกษาอื่นๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายคุณภาพทางการศึกษา

๖. นโยบายเรียนฟรีได้ให้การสนับสนุนในด้านค่าเรียนและอุปกรณ์การศึกษาเท่านั้น หากเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนยังคงต้องรับภาระค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงเมื่อเทียบกับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน อาทิ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าเสียโอกาสทางรายได้จากการประกอบอาชีพช่วยเหลือครอบครัว

๗. หลักสูตรทางการศึกษาถูกกำหนดขึ้นในลักษณะที่ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียน ผู้ประกอบการ เช่นนายจ้าง อย่างเพียงพอ จึงส่งผลให้ผลการศึกษาและทักษะของผู้ศึกษาด้อยคุณภาพและไม่ตรงกับความต้องการของนายจ้าง

๘. การศึกษาสำหรับกลุ่มเฉพาะ เช่น ขวามุสลิม คนพิการ เป็นระบบที่ค่อนข้างตายตัว และจัดแยกออกไปเป็นสถานศึกษาเฉพาะ ซึ่งลดโอกาสการให้กลุ่มคนดังกล่าวสามารถเข้าร่วมในการศึกษาระบบหลักอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะยาวที่ได้มีการบังคับอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่องในทุกรัฐบาล และปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดหลักทางการศึกษาของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของการศึกษาทั้งในและนอกระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และอาชีวศึกษา เช่น คะแนนเฉลี่ยจากการวัดผลในวิชาหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาที่จำเป็นในการเตรียมความพร้อมแรงงานเข้าสู่การแข่งขันในระดับนานาชาติ เช่น ภาษาที่สอง และวิทยาศาสตร์ เป็นประเด็นหลัก

๒. ผลักดันหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทหลักในการสนับสนุนงบประมาณแก่สถานศึกษาในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานจากส่วนกลางเป็นผู้สนับสนุนการสร้างมาตรฐานคุณภาพ ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา เช่น อุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์สื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาคุณภาพและจิตสำนึกของบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในทุกระดับ การให้ทุนการศึกษา และการส่งเสริมการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา ให้มีความเท่าเทียมและมาตรฐานเดียวกันทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนเมืองและพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกล

๓. สนับสนุนโครงการสร้างอาชีพของเด็กนักเรียน เพื่อจูงใจนักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนให้สามารถเข้าเรียนได้โดยไม่ต้องเสียรายได้จากการทำงานเพื่อช่วยเหลือครอบครัว

๔. ส่งเสริมหลักสูตรทางการศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน อันได้แก่ ผู้ศึกษา และนายจ้างและส่งเสริมการศึกษาที่ไม่เพียงเน้นการศึกษาในวัยเรียน แต่ให้รวมถึงการเรียนรู้ตลอดช่วงอายุชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาทักษะแรงงานสำหรับคนในกลุ่มวัยแรงงาน และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นของกลุ่มผู้สูงอายุ

๕. พัฒนาหลักสูตรและโครงสร้างทางการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน บริบทของท้องถิ่น และเอื้อต่อสิทธิในการศึกษาของคนกลุ่มเฉพาะ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุ การบรรจุให้วิชาเกี่ยวกับศาสนาเป็นวิชาเลือก การจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ทางการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการเฉพาะ เช่น คนพิการ ให้สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง สร้างการยอมรับในโรงเรียนและสภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัย สร้างการยอมรับในอัตลักษณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในโรงเรียน อีกทั้งควรปรับเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจในเรื่องของผู้มีความหลากหลายทางเพศในวิชาสุขศึกษา

๖. จัดให้มีหลักสูตรด้านศีลธรรม จริยธรรม การเคารพสิทธิผู้อื่น หน้าที่พลเมือง กฎหมายเบื้องต้น ทักษะชีวิต วัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น และการมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ให้เด็กได้สร้างจิตสำนึก และตระหนักในสิทธิของผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนให้ความสำคัญกับสาธารณสุขศึกษา และพลศึกษา เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้สามารถเอาไปใช้ปฏิบัติในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น

๗. บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนทุกวัยเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเข้าถึงการศึกษาทางไกลได้ง่าย ในราคาถูก เพื่อพัฒนาทุนทางการศึกษาและขับเคลื่อนให้เกิดเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ ต่อไป

๓. แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจ

ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวไทยในปัจจุบันได้เพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเทียบกับในอดีต โดยรายได้เฉลี่ยต่อประชากร ณ ระดับราคาคงที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สัดส่วนคนจนได้ลดลงในระดับที่ต่ำกว่าร้อยละสิบของประชากร อัตราการว่างงานของประเทศอยู่ในระดับที่ต่ำ อีกทั้งสิทธิในการเข้าถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ทั้งในมิติด้านโอกาสในการประกอบอาชีพ การได้รับบริการสาธารณสุข และการศึกษา ยังได้รับการรับรองเป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญ จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่มีฐานะเศรษฐกิจระดับกลางค่อนข้างต่ำ (Lower middle income country) ไปสู่ประเทศที่มีฐานะเศรษฐกิจระดับกลางค่อนข้างสูง (Upper middle income country)

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในหลายมิติยังคงเปราะบางและอ่อนไหวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองต่อความยั่งยืนในเชิงการคลัง (Fiscal sustainability) โครงการหลายโครงการถูกขับเคลื่อนโดยนโยบายประชานิยม ซึ่งมีข้อควรระวังและประเด็นท้าทายที่สำคัญในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องความเท่าเทียมในการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดประสิทธิภาพ ตลอดจนผลกระทบของนโยบายต่อขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ

สภาพปัญหา

๑. นโยบายทางเศรษฐกิจหลายเรื่องยังขาดการกำกับให้มีการปฏิบัติจริง อีกทั้งหลายนโยบายมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเป็นการเฉพาะ แต่ต้องใช้งบประมาณซึ่งมาจากภาษีของประชาชนทุกคนในประเทศ จึงก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องความเป็นธรรม

๒. โครงสร้างของนโยบายหลายเรื่องเป็นไปในลักษณะการแทรกแซงราคาในตลาด อาทิ นโยบายจำนำข้าว นโยบายการเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ และนโยบายเงินเดือนของผู้จบปริญญาตรี ซึ่งแม้จะมีข้อดีในการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย แต่เป็นภาระสูงทางงบประมาณ และลดทอนประสิทธิภาพทางการผลิตและการแข่งขันของประเทศ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินในระยะยาว

๓. นโยบายยังคงขาดความยั่งยืนทางการคลัง คือ จำเป็นต้องให้รัฐช่วยเหลือจึงจะอยู่ได้ และไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาระดับสาเหตุ

๔. นโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศถูกขับเคลื่อนโดยการมุ่งหวังประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ โดยนโยบายหลายเรื่องเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้เป็นฐานเสียงสำคัญ แต่เป็นภาระและไม่ก่อประโยชน์กับประชาชนในระดับชนชั้นกลางขึ้นไป ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class conflict) อีกทั้งนโยบายที่มีลักษณะเป็นการแทรกแซงกลไกตลาดมักก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบทั้งกับกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากนโยบายเอง และกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งรัฐควรต้องตระหนักและหามาตรการบรรเทาโดยเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การสร้างความเท่าเทียมของนโยบาย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการประกอบอาชีพและรายได้ที่เพียงพอตามสิทธิ อาทิ การจ้างงานที่จ่ายค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลิตภาพของแรงงาน การส่งเสริมการค้าและการตลาดให้มีความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการ การเร่งบรรเทาผลกระทบเชิงลบจากนโยบายทางเศรษฐกิจต่อกลุ่มประชากรบางกลุ่ม (เช่น ผู้ประกอบการในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และ วิสาหกิจชุมชน) การพิจารณาช่วยเหลือกลุ่มผู้เปราะบางทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มเกษตรกรซึ่งมักประสบปัญหาความผันผวนของรายได้ตามวงจรเศรษฐกิจ การปรับปรุงเกณฑ์ชี้วัดทางเศรษฐกิจบางประการ เช่น จปฐ. ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และควบคุมค่าครองชีพให้เหมาะสม นโยบายส่งเสริมการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ไม่มุ่งเน้นแต่เพียงกลุ่มผู้มีเงินทุนสูง รวมทั้งสร้างความยั่งยืนในเชิงการคลัง โดยให้ประโยชน์จาก

นโยบายซึ่งมุ่งเน้นแต่เฉพาะบางกลุ่ม ไทลเวียนสว่างจรเศรษฐกิจ เพื่อให้กลับไปเป็นรายได้ของรัฐและกระจายประโยชน์ที่เกิดขึ้นสู่ทุกกลุ่มอาชีพ ตลอดจนพิจารณาการจัดเก็บภาษีอัตราก้าวหน้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรม

๒. มุ่งใช้ทรัพยากรของประเทศให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติ และเน้นการนำประโยชน์ที่ได้รับต่อยอดนโยบายไปสู่การพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่อผู้ด้อยโอกาสอย่างยั่งยืน โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบของนโยบายจากการอุ้มชูไปสู่การบ่มเพาะ เพื่อลดปัญหาการเสถียรนโยบาย และให้กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบายสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ในระยะยาว และส่งเสริมนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน (Pro-poor growth)

๓. ส่งเสริมการออม และกลไกที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพในชุมชนและธุรกิจขนาดเล็กอย่างเข้มแข็ง เช่น การพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีคุณภาพและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชน และการนำแนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม ในทุกภาคส่วน

๔. ประสานงานระหว่างเครือข่ายทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อรองรับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๔. แผนสิทธิมนุษยชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ปัญหาความเสื่อมโทรมและการรุกรานทรัพยากรธรรมชาติของประเทศเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุลในอดีต ซึ่งแฝงการเปลี่ยนรูปการพัฒนาจากพื้นฐานทางการเกษตร ไปสู่การพัฒนาที่อุตสาหกรรมเป็นเครื่องขับเคลื่อนการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมาได้มีความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังได้มีการผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ รวมถึงการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อาทิ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม ศาลปกครอง และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิทั้งในด้านการบุกรุกที่อยู่อาศัย หรือได้รับผลกระทบจากปัญหาสภาพแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ยังมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับค่าชดเชยจากความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรอง การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การขาดความรู้ทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ตลอดจนต้นทุนที่สูงในการดำเนินคดีและความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทั้งหมดส่งผลให้ผู้ถูกละเมิดจำใจรับความเสียหายที่เกิดขึ้น

สภาพปัญหา

๑. ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิและผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสภาพแวดล้อม มักพบอุปสรรคในการนำปัญหาและข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และจำใจต้องแบกรับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยแม้จะมีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิดังกล่าว แต่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหลายคนกลับไม่สามารถได้รับการชดเชยจากการถูกละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรอง การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การขาดความรู้ทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ตลอดจนต้นทุนที่สูงในการดำเนินคดีและความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม

๒. สาเหตุของการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้มาจากทั้งกลุ่มประชาชนบางกลุ่มที่ไม่มีที่ทำกิน และกลุ่มที่เข้าแสวงหาประโยชน์ โดยปัจจุบันเกษตรกรจำนวนมากที่ทำกินในพื้นที่ของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกที่ดินของรัฐและเอกชนอย่างไม่เป็นธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เน้นการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับมาตรการชดเชยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบช่องทางการร้องเรียนตลอดจนสร้างความตระหนักถึงขอบเขตของสิทธิของตนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยควรจัดให้มีกองทุนกลางที่จัดเก็บค่าใช้จ่ายจากเจ้าของกิจการทั้งหมดเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการประเมินแทนการให้ผู้ประกอบการเป็นฝ่ายจัดจ้างและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการประเมินเองดังเช่นในปัจจุบัน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดความเป็นกลางของผู้ประเมิน และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าตรวจสอบพื้นที่ชุมชนที่มีความเสี่ยงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ

๒. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีปลอดภัยและเหมาะสม และมุ่งจัดระเบียบพื้นที่ (Zoning) เพาะปลูกให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

๓. ส่งเสริมการคัดแยกขยะและบำบัดน้ำเสียเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

๔. เร่งรัดการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และปรับปรุงบทลงโทษให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และออกกฎหมายที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ตลอดจนเร่งรัดมาตรการช่วยเหลือและชดเชยประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

จากภัยพิบัติอย่างรวดเร็ว เหมาะสม และเป็นธรรม และเร่งรัดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมตามจริงพื้นที่ ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างมีส่วนร่วม และให้มีส่วนร่วมให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ตลอดจนเฝ้าระวัง ตลอดจนดูแลบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐอาจพิจารณาให้การสนับสนุนงบประมาณและความช่วยเหลือทางความรู้ที่จำเป็น

๖. ปลุกจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และควบคุมมลพิษทางอากาศจากการจัดการขยะให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

๗. ใช้มาตรการจูงใจผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการอย่างมีสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล การจัดเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมจากผู้ก่อมลพิษ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตภาคอุตสาหกรรม และ/หรือภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดประเภทกิจกรรมที่ต้องจัดเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม และมาตรการทางกฎหมายที่ส่งเสริมคุ้มครองผู้ปกป้องและผู้แจ้งเบาะแสปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. แผนสิทธิมนุษยชนด้านที่อยู่อาศัย

สิทธิในที่อยู่อาศัยได้รับการรับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยในมาตรา ๕๕ ระบุว่าบุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการรुक้าและขับไล่ที่อยู่อาศัยยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่พบบ่อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง อันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่แต่เดิมซึ่งไม่ใช่เจ้าของ เจ้าของที่ดิน และนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์เพื่อประโยชน์ในเชิงกำไร นอกจากนี้ แม้รัฐจะได้พยายามแก้ไขปัญหาค่าเช่าของที่อยู่อาศัยในเขตเมืองโดยการจัดหาที่อยู่อาศัยในเขตชานเมืองให้ในราคาถูก แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมเมื่อเทียบกับที่อยู่ในเขตเมือง เนื่องจากการคมนาคมที่ไม่สะดวก อีกทั้งส่วนใหญ่มีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่เดิมและไม่ประสงค์จะย้ายถิ่นฐาน นโยบายและมาตรการช่วยเหลือผู้ไร้ที่อยู่อาศัยที่เกิดประสิทธิผลจึงจำเป็นต้องเป็นมาตรการที่รอบด้าน และครอบคลุมมิติที่หลากหลายทั้งในด้านกฎหมาย การคมนาคม เศรษฐศาสตร์ ตลอดจนมาตรการทางสังคมที่มีประสิทธิภาพในการลดความกระเทบกระทั้งระหว่างกลุ่ม ซึ่งมักเกิดขึ้นในระยะการเปลี่ยนผ่านของสภาพเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization)

สภาพปัญหา

๑. ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิในกลุ่มผู้ที่ถูกบุกรุกที่อยู่อาศัย ไม่สามารถนำปัญหาและข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และจำใจต้องแบกรับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยแม้จะมีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิดังกล่าว แต่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหลายคนกลับไม่สามารถได้รับการชดเชยจากการถูกละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรอง การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การขาดความรู้ทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ตลอดจนต้นทุนที่สูงในการดำเนินคดีและความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม

๒. ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้ยากจน และเกี่ยวพันกับปัญหาทางสังคมที่สำคัญอีกหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอาชญากรรมทางชีวิต ทรัพย์สิน และปัญหายาเสพติด โดยแม้รัฐธรรมนูญจะได้กำหนดให้บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ แต่ก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากความจำกัดของที่ดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง ทั้งนี้ ปัญหาความแออัดของประชากรและการขาดแคลนที่อยู่อาศัยในเขตเมืองมีความสัมพันธ์กับช่องว่างของการพัฒนาทางเศรษฐกิจในเขตเมืองและเขตชนบท ซึ่งจูงใจให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เขตเมือง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ลดอุปสงค์การอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เขตเมือง โดยเร่งการขยายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ภูมิภาค

๒. ขยายอุปทานของพื้นที่อยู่อาศัยในเขตเมือง โดยใช้มาตรการช่วยเหลือทางการคลัง เช่น การจัดสรรเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อที่อยู่อาศัย การจัดหาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมแก่ผู้มีรายได้น้อย คนเร่ร่อน จรจัด และพิจารณาการพัฒนาที่ดินของรัฐที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้เป็นที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนผู้ไร้ที่อยู่

๓. จัดรูปแบบการวางผังเมืองที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรที่ดินที่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย การจัดการด้านที่อยู่อาศัย

๔. พัฒนาระบบสาธารณสุขปกครองรับบริการเจริญเติบโตอย่างเท่าเทียมกันในทุกภูมิภาค

๕. คุ้มครองสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับการจัดซื้อที่อยู่อาศัย

๖. แผนสิทธิมนุษยชนด้านวัฒนธรรมและศาสนา

สิทธิมนุษยชนด้านวัฒนธรรม หมายถึง สิทธิของบุคคล กลุ่มสถานภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชน องค์กร และประเทศที่จะฟื้นฟู ดำรงรักษาไว้ ประยุกต์ใช้พัฒนา และคุ้มครองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะแสดงตนอย่างเปิดเผย ควบคู่ไปกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมหรืออนุวัฒนธรรมอื่นได้ โดยที่องค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะของรัฐ หรือเอกชน ชุมชน ตลอดจนบุคคล ต้องเคารพในสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ การเหยียดหยาม การข่มขู่ คุกคามทุกรูปแบบ ประเด็นในเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมเป็นประเด็นท้าทายสำคัญของสังคมไทย ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ค่อนข้างมาก และมีความเกี่ยวพันกับปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายมิติ ทั้งปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่เริ่มเปลี่ยนจากสังคมแห่งความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์ไปสู่สังคมแห่งปัจเจก ตลอดจนค่านิยมในการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยและปัญหาทางสังคมที่สำคัญอื่นๆ เช่น ปัญหาการตั้งครุฑก่อนวัยอันควร และปัญหาเด็กติดเกม เป็นต้น

สภาพปัญหา

๑. ประเทศไทยประกอบด้วยประชากรหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งล้วนแต่มีวัฒนธรรมของตนเอง อย่างไรก็ตามจากการดำเนินนโยบายปกครองประเทศในอดีตซึ่งได้มีความพยายามสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ได้ส่งผลให้เกิดสภาพความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมขึ้น และเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านวัฒนธรรมในหลายมิติ ทั้งการละเมิดทางวัฒนธรรมระหว่างประชากรที่เป็นชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย การละเมิดทางวัฒนธรรมระหว่างบุคคลบนฐานของความแตกต่างทางสถานภาพ ชนชั้น เพศ เพศสภาพ อายุ และลักษณะทางร่างกาย หรือจิตใจ

๒. การรับวัฒนธรรมต่างชาติในหลายเรื่องขาดวิจาร์ณญาณที่เหมาะสม อาทิ การบริโภคอาหารขยะและสินค้าฟุ่มเฟือย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วจากการโฆษณา การสื่อสารเทคโนโลยี และค่านิยมการเลียนแบบ

๓. ปัญหาทางสังคมหลายอย่าง เช่น ปัญหาการตั้งครุฑก่อนวัยอันควร และปัญหาเด็กติดเกม มีสาเหตุที่สำคัญจากการขาดความอบอุ่นในครอบครัวจากการเปลี่ยนสภาพของสังคมไทยไปสู่สังคมแบบปัจเจก

๔. ความเสื่อมถอยของศาสนา โดยการประพฤติปฏิบัติของนักบวชบางกลุ่มที่ไม่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมแนวคิดและนโยบายการยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรม ซึ่งตระหนักถึงความแตกต่าง ที่ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก ผ่านคำสอนทางศาสนา บุคคลสาธารณะ (Public figure) และสื่อสารสนเทศที่หลากหลาย อาทิ โทรทัศน์ แบบเรียน เป็นต้น

๒. ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการด้านสื่อผลิตสื่อและนำเสนออย่างสร้างสรรค์ รับผิดชอบต่อสังคม ไม่ชี้้นำให้เกิดการเบียดเบียนทางวัฒนธรรมอันดีงามหรือขัดกับหลักศีลธรรม และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมที่ดี

๓. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยตั้งแต่สถาบันครอบครัวและโรงเรียน และสร้างความตระหนักในเอกลักษณ์ความเป็นไทย และทำนุบำรุงวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ โดยส่งเสริมการเรียนรู้ในการปรับ (Adapt) วัฒนธรรมใหม่ให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมอย่างเหมาะสม แทนการรับ (Adopt) มาใช้โดยไม่มีการวิจาร์ณญาณ โดยเร่งปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเรียน

๔. ส่งเสริมให้รัฐผลักดันมาตรการที่ช่วยฟื้นฟูและคงความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางด้านวัฒนธรรมของตนเอง และส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีของไทยในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว อาทิ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดให้มีสถานที่

ดูแลเด็กเล็กในที่ทำงาน การให้ส่วนลดจูงใจการทำกิจกรรมร่วมกันของคนครอบครัว เช่น การชมภาพยนตร์ การชมสวนสัตว์ และการรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นต้น โดยรัฐควรเข้าสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วนแก่ธุรกิจที่เข้าร่วมในโครงการข้างต้น

๕. จัดมาตรการกำกับดูแลศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนวัตถุ

๖. กำหนดมาตรการเสริมสร้างวัฒนธรรม รวมทั้งมีกระบวนการปลูกฝังและกล่อมเกลาหลักคตินทางศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยสอดแทรกในรูปแบบของสื่อการเรียนการสอน หรือสื่อโทรทัศน์ ตลอดจนพัฒนารูปแบบเนื้อหาที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงกลุ่มเด็กในแต่ละช่วงวัย

๗. แผนสิทธิมนุษยชนด้านข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ประชาชนไทยมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเพียงพอ เข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ และมีสิทธิในการสื่อสารในขอบเขตที่เหมาะสมโดยไม่ล่วงละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น ทั้งนี้ ในส่วนของสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการนั้น แม้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ จะได้มีขึ้นมาเป็นระยะเวลานาน แต่การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังคงเป็นไปได้น้อย เนื่องจากหน่วยราชการบางแห่งยังยึดถือค่านิยมในการปกปิดมากกว่าการเปิดเผยข้อมูลที่ตนมี ซึ่งส่งผลให้ประชาชนผู้ประสงค์จะได้รับข้อมูลไม่อาจใช้สิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ และในส่วนของเทคโนโลยีทางการสื่อสารนั้น แม้ปัจจุบันการเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวจะมีความครอบคลุมอยู่มาก แต่ยังคงมีอุปสรรคที่สำคัญอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของกลุ่มคนในเขตห่างไกล และกลุ่มผู้สูงอายุ

สภาพปัญหา

๑. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบางเรื่องยังคงมีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิ อีกทั้งข้อมูลที่น่าเสนอบางเรื่องยังไม่ครบถ้วนและไม่ตรงกับความเป็นจริง และปัจจุบันยังมีการใช้สื่อเพื่อเสนอขายสินค้าทางโทรศัพท์ในลักษณะที่คุกคามผู้บริโภค

๒. ขอบเขตของสิทธิในด้านการสื่อสารและเทคโนโลยียังคงขาดความชัดเจน ซึ่งบ่อยครั้งส่งผลให้เกิดการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์และปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมา

๓. ค่าบริการการใช้เทคโนโลยีสื่อสารยังมีราคาสูง และไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการที่มีผู้ให้บริการน้อยราย

๔. การบังคับใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ในทางปฏิบัติยังคงเป็นไปได้ยากโดยหน่วยราชการบางแห่งยังยึดถือค่านิยมในการปกปิดมากกว่าการเปิดเผยข้อมูลที่ตนมี ทำให้กระบวนการเข้าถึงข้อมูลมีความซับซ้อน และใช้เวลานาน ส่งผลให้ประชาชนผู้ประสงค์จะได้รับข้อมูลไม่อาจใช้สิทธิของตนได้อย่างเต็มที่

๕. ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยได้บ่อยครั้งมีความกระจัดกระจาย โดยถึงแม้จะสามารถเปิดเผยได้แต่ประชาชนผู้ประสงค์ข้อมูลก็ไม่ทราบว่าจะต้องไปติดต่อหน่วยงานใด และบ่อยครั้งเกิดความสับสนระหว่างหน่วยงานเอง คือ มีการขัดทอดให้ไปติดต่อหน่วยงานอื่นเป็นทอดๆ ซึ่งเป็นการเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงข้อมูลจนผู้มีสิทธิไม่สามารถใช้สิทธิของตนได้

๖. คนบางกลุ่มยังไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้ตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้อาศัยในเขตพื้นที่ห่างไกล ซึ่งสถานที่อยู่อาศัยมีข้อจำกัดทางกายภาพในการเข้าถึง และกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. บริหารจัดการและสร้างกลไกในการดูแลการนำเสนอข่าวที่มีเนื้อหาอ่อนไหวและกระทบสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง ข่าวที่มีเนื้อหารุนแรงและก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้รับชม และการส่งข้อมูลโฆษณาทางโทรศัพท์ส่วนบุคคลที่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ใช้

๒. จัดให้มีการเผยแพร่อย่างทั่วถึงและชัดเจน เกี่ยวกับขอบเขตในสิทธิมนุษยชนในด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐

๓. จัดให้มีระบบบริหารจัดการและสร้างกลไกในการดูแลการตรวจสอบดูแลขอบเขตและจรรยาบรรณของสื่อ

๔. จัดระบบข้อมูลข่าวสารของทางราชการอย่างรวมศูนย์ โดยให้เผยแพร่ข้อมูลที่สามารถเปิดเผยได้ทั้งหมดทันทีโดยไม่ต้องมีผู้ร้องขอ และรวบรวมแหล่งข้อมูลไว้ที่หน่วยงานกลางเพียงแห่งเดียว ในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น และในด้านการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลให้หน่วยงานระดับภาค จังหวัด หรือระดับอำเภอเป็นฐานในการให้บริการทั้งในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และรูปแบบสิ่งพิมพ์ต่างๆ

๕. ส่งเสริมการเข้าถึงด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกกลุ่ม และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนในเขตพื้นที่ห่างไกล ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่น โดยจัดให้มีอินเทอร์เน็ตที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายบริการแก่ประชาชนที่ประสงค์จะเข้าใช้

๖. ส่งเสริมการอบรมความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแก่ทุกกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สูงอายุและคนพิการ โดยอาจพิจารณาจัดให้มีวิทยากรอบรมจากส่วนกลางโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูลและการประกอบอาชีพ รวมทั้งสามารถนำข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร มายกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ

๗. เพิ่มโอกาสให้มีการแข่งขันในการประกอบการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำกับดูแล กำหนดนโยบายการให้บริการหรือบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

๘. แผนสิทธิมนุษยชนด้านการขนส่ง

สิทธิในการเข้าถึงการคมนาคมขนส่งเป็นประเด็นที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทั้งสองฉบับที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงการคมนาคมขนส่งเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมในมิติอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านที่อยู่อาศัย โดยระบบการคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ ทั้งถึง และผู้มีรายได้น้อยสามารถใช้บริการได้ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างประสิทธิภาพของนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในหลาย ๆ ด้าน

สภาพปัญหา

๑. การขาดช่องทางคมนาคมระหว่างพื้นที่และเขตเมืองที่รวดเร็วยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขในหลายจังหวัดในเขตพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ ซึ่งลักษณะภูมิประเทศเป็นเขตภูเขาสูง ประกอบกับประชาชนที่มีฐานะยากจนมักไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง จึงมักเกิดปัญหาในการเข้ารับบริการสาธารณสุขสำหรับโรคซับซ้อนในสถานบริการระดับทุติยภูมิ ซึ่งมักตั้งอยู่ในเขตเมือง

๒. การเดินทางระหว่างกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลยังคงใช้เวลานานอันเนื่องมาจากปัญหาการจราจรติดขัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงชั่วโมงเร่งด่วน ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ประชาชนจำนวนมากตัดสินใจอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาวะความแออัดและการขาดแคลนที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

๓. การขาดแคลนช่องทางการคมนาคมระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทที่รวดเร็ว ปลอดภัย และมีค่าใช้จ่ายต่ำ เป็นปัจจัยสำคัญที่ลดโอกาสของผู้มีรายได้น้อยในการเข้าถึงงานที่สร้างรายได้สูง ซึ่งมักกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง และเป็นสาเหตุสำคัญของพลวัตของความยากจน (Dynamics of poverty) ของสังคม

๔. ปัญหาอุบัติเหตุบนท้องถนนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. จัดสภาพแวดล้อม และจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคนพิการและผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ รวมทั้งได้รับสิทธิประโยชน์พิเศษต่าง ๆ จากการใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะสำหรับคนพิการผู้สูงอายุ และเด็ก

๒. สร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานและบริการทางสังคมของรัฐอย่างเท่าเทียม และกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบการขนส่งให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เศรษฐกิจชุมชน อย่างทั่วถึง และประชาชนสามารถเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และอัตราค่าบริการที่เหมาะสม

๓. ดำเนินการฟื้นฟู เยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้บริการด้านการขนส่งและจราจร และการชดเชยผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือถูกรอนสิทธิจากการดำเนินโครงการด้านการขนส่งและจราจรอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม

๔. เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงการร้องเรียนเพื่อให้ประชาชนผู้ใช้บริการด้านการขนส่งและจราจรได้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการด้านการขนส่งและจราจรที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและประชาชน ทั้งด้านที่อยู่อาศัยคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิต อาทิ จัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นก่อนการดำเนินโครงการด้านการขนส่งและจราจร

๙. แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมืองการปกครอง

การบริหารราชการส่วนกลางของประเทศไทย ประกอบด้วย ๒๐ กระทรวงหลัก และกระจายการปกครองสู่ส่วนภูมิภาค และการปกครองสู่ท้องถิ่น ประเด็นที่ท้าทายคือ กลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในด้านสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้การเมืองระดับชาติก็ยังประสบปัญหาท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนทั้งเสรีภาพการแสดงออกทางด้านการเมือง การที่บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองในฐานะที่เป็นเจ้าของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในด้านการชุมนุม การรวมกลุ่ม การตัดสินใจทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น และสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้

สภาพปัญหา

๑. แม้รัฐธรรมนูญบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ แต่การรับรู้และเข้าใจในสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด ทำให้บ่อยครั้งเกิดการละเมิดสิทธิระหว่างประชาชนกันเองจากการใช้สิทธิทางการเมือง นอกจากนี้ แม้ว่านโยบายรัฐมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน แต่ประชาชนยังขาดการรับรู้เรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและไม่ได้รับการคุ้มครองรวมทั้งสิทธิในการได้รับการฟื้นฟูเยียวยาของผู้เสียหาย เช่น เหยื่ออุกฉัตรอนสิทธิในชุมชน

๒. การลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองจากภาครัฐ โดยประชาชนเป็นทั้งผู้ถูกจำกัด ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการเป็นผู้ละเมิด กล่าวคือการละเมิดสิทธิของประชาชนโดยการชุมนุม นอกจากนี้ช่วงปี ๒๕๕๒-๒๕๕๔ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อถูกจำกัดค่อนข้างมาก

๓. แม้ว่ารัฐธรรมนูญกำหนดการใช้อำนาจรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์นั้นคือห้ามการจับกุมและกักกันตามอำเภอใจ การใช้กำลังเกินกว่าเหตุต่อผู้ต้องสงสัย อย่างไรก็ตามยังพบการกระทำมิชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนยังคงใช้กำลังเกินกว่าเหตุในคดีอาญาเป็นบางครั้ง และจับกุมและกักกันตามอำเภอใจโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากการประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายใน พ.ศ. ๒๕๕๑ และกฎอัยการศึก

๔. การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการกระจายการปกครองดูแลความเป็นอยู่ประชาชนได้ทั่วถึงมากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้บริหารท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่การปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิของกลุ่มต่างๆ เช่น เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ แรงงานต่างด้าว เป็นต้น ทำให้ยังมีปัญหาการเข้าถึงสิทธิบริการของภาครัฐของกลุ่มเหล่านี้ รวมทั้งรัฐมีนโยบายส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กำหนดให้มีสิทธิของชุมชนท้องถิ่น แต่การขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่นยังขาดการผลักดัน

๕. ตำแหน่งการเมืองท้องถิ่นทุกระดับที่มีวาระแต่ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องโดยตลอด ทำให้เกิดการสร้างฐานอำนาจ พวกพ้อง การเมืองเป็นระบบ “ครอบครัว” การเมืองระบบอุปถัมภ์ การโกงการเลือกตั้ง การซื้อสิทธิขายเสียง ระบบประชานิยม เจ้าหน้าที่ด้านการปกครองบางกลุ่มขาดคุณธรรม-จริยธรรม นักการเมืองท้องถิ่นบางส่วนขาดความรู้ มุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ เข้ามาปกครองท้องถิ่นและใช้ระบบอุปถัมภ์ขาดจิตสำนึกที่ดีและพฤติกรรมไม่เหมาะสม การเมืองมีการแบ่งพรรคพวก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่เป็นต้นแบบที่ดี ไม่มีจรรยาบรรณของนักการเมือง ใช้ความรุนแรง ทำให้เยาวชนทำตาม การเมืองทำให้เกิดความแตกแยกของคนในชุมชน

๖. ระบบราชการยังมีปัญหาคอรัปชั่น เนื่องจากการรับสินบนของเจ้าหน้าที่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมการพัฒนาการเมืองให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยในทุกกระดับ โดยใช้สื่อของรัฐอย่างเหมาะสม

๒. ส่งเสริมการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมือง และทุกภาคส่วนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองและจริยธรรมผ่านสื่อต่างๆ และสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัวการศึกษา ศาสนา

๓. ส่งเสริมการใช้มาตรการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้บริหารหน่วยงานราชการ และทุกภาคส่วน และส่งเสริมให้ภาครัฐมีการนำประมวลจริยธรรมมาใช้อย่างจริงจัง

๔. ส่งเสริมมาตรการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันและความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางสังคมและความไม่สงบทางการเมืองที่ผ่านมา รวมทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

๕. ส่งเสริมมาตรการอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประกันว่าทุกฝ่ายจะได้รับความยุติธรรม รวมถึงประกันการให้ความสำคัญลำดับต้นกับการสร้างความปรองดองตลอดจนดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อติดตามและประเมินผลอย่างใกล้ชิดต่อการดำเนินการตามแผนแม่บทการอำนวยความสะดวกและแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ในภาคใต้ของไทยเพื่อนำไปสู่การยกเลิกการใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

๖. ปกป้องคุ้มครองเสรีภาพประชาชนที่อาจถูกละเมิดในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสงบ และเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้สะดวกขึ้น

๗. กำหนดมาตรการที่มีประสิทธิภาพให้ประชาชนมีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐ และนักการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม และป้องกันปัญหาคอร์ปชั่นในทุกกระดับ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอิสระอย่างเข้มงวด ตลอดจนส่งเสริมการใช้ธรรมาภิบาลในการเมืองการปกครองอย่างแท้จริง

๑๐. แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม

แม้ว่าประเทศไทยจะมีทั้งกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และองค์กรด้านงานยุติธรรมอีกหลาย ๆ องค์กรที่ทำหน้าที่คุ้มครองความยุติธรรม รวมทั้งโครงการด้านกระบวนการยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหา ผู้เสียหายในคดี และพยาน อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมยังเผชิญกับความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งการที่บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าถึง และมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนได้รับการช่วยเหลือจากรัฐทางกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพโดยไม่ถูกล่วงละเมิด และได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างรวดเร็ว ทั้งถึง และเป็นธรรมนอกจากนี้ กฎหมายอาญาของไทยมีการกำหนดโทษประหารชีวิตเป็นโทษสูงสุดสำหรับผู้ก่ออาชญากรรมร้ายแรง/คดีอุกฉกรรจ์ ซึ่งตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว ถือว่าการประหารชีวิตเป็นการขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในเรื่องสิทธิของการมีชีวิตอยู่ และมากกว่า ๒ ใน ๓ ของประเทศต่าง ๆ ในโลก รวมกว่า ๑๔๐ ประเทศ ได้มีการยกเลิกโทษประหารชีวิตในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติแล้ว ด้วยเห็นว่าการยุติการประหารชีวิตมิได้เป็นการยกเลิกหรือสนับสนุนให้คนกระทำความผิดไม่รับโทษ แต่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่คุ้มค่า ไม่สมเหตุผล เป็นการลงโทษที่โหดร้าย ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อีกทั้งสภาพความเป็นจริงแล้ว ยังคงมีความเสี่ยงที่จะประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์จากการจับผิดตัวหรือตัดสินผิดพลาด เนื่องจากนักโทษประหารส่วนใหญ่เป็นคนจนและด้อยโอกาสในการต่อสู้ให้ชนะคดี อีกทั้งการประหารชีวิตไม่ได้เป็นแนวทางที่ช่วยยับยั้งการเกิดอาชญากรรมในสังคมหรือทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดได้จริง

สภาพปัญหา

๑. รัฐธรรมนูญกำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง รวมทั้งมีการปฏิบัติที่เหมาะสมโดยให้คำนึงสิทธิของพยานและผู้เสียหายในคดี สิทธิผู้ต้องหา และแม้ว่านโยบายรัฐมีโครงการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา พยาน และเหยื่ออาชญากรรม อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น คนจน ผู้ใช้แรงงาน ผู้ต้องหา ผู้เสียหายในคดีบางส่วน ยังประสบปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทั้ง ปัญหาในชั้นตำรวจ อัยการ และศาล

๒. แม้รัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้เสียหายและพยานในคดีมีสิทธิได้รับการความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ แต่ยังคงมีความไม่เสมอภาคในการช่วยเหลือตามกฎหมายกับประชาชน การเลือกปฏิบัติ ปัญหาสองมาตรฐาน เนื่องจากการรับสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐหย่อนยานในการปฏิบัติหน้าที่ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไม่เท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติกับกลุ่มผู้ต้องหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ ยังมีสถิติการร้องเรียนผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมซึ่งบางส่วนเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๓. ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ถึงขั้นตอนและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประชาชนขาดความรู้เรื่องกฎหมาย สิทธิในการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนยังน้อย ประชาชนไม่เชื่อมั่นและขาดความเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติ รวมทั้งกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งการขาดความรู้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่รัฐจัดให้ เช่น การจัดหาทนาย คุณภาพของทนายกับการให้บริการเพราะได้ค่าตอบแทนน้อย

๔. การบังคับใช้กฎหมายไม่จริงจัง หย่อนยานในทางปฏิบัติ ภาครัฐไม่สามารถอำนวยความสะดวก และการคุ้มครองสิทธิผู้บริสุทธิ์ เจ้าหน้าที่บางส่วนมีการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

๕. ยังพบความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเกิดจากการจับผิดตัวหรือตัดสินผิดพลาด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เปลี่ยนแปลงโทษประหารชีวิตให้เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต เพื่อสานต่อวัตถุประสงค์ในการยกระดับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนภายในประเทศให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล โดยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

(๑.๑) เผยแพร่ให้ความรู้ด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนแก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม และประชาชน โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิในการมีชีวิตซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

(๑.๒) พยายามดำเนินการเพื่อประกาศพักการประหารชีวิตในทางปฏิบัติอย่างเป็นทางการทันที และสนับสนุนมติพักการใช้โทษประหารชีวิตของที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ โดยมีเจตจำนงที่จะออกกฎหมายให้เปลี่ยนแปลงโทษประหารชีวิตในท้ายที่สุด ปี ๒๕๕๗

(๑.๓) เสนอแก้ไขกฎหมายเพื่อลดจำนวนความผิดทางอาญาที่มีบทลงโทษประหารชีวิต โดยเฉพาะอาชญากรรมที่ไม่ถือเป็นอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ที่สุด ตามข้อบทที่ ๖ วรรคสอง ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เช่น ความผิดเกี่ยวกับการวางเพลิง การก่อการร้าย ภายในปี ๒๕๖๐ (จากข้อมูลเบื้องต้น กฎหมายไทยที่ยังคงมีบทลงโทษประหารชีวิต มีทั้งหมด ๕๕ ฐานความผิด)

(๑.๔) ลงนามและให้สัตยาบันรับรองพิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเรื่องมุ่งยกเลิกโทษประหารชีวิต ภายในปี ๒๕๖๑

(๑.๕) สร้างเรือนจำความมั่นคงสูงเพื่อรองรับนักโทษประเภทคดีอุกฉกรรจ์

๒. ส่งเสริมความรู้และการเข้าถึงสิทธิด้านกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป ผู้สูงอายุ คนพิการ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ทั้งในเรื่องของความรู้เรื่องกฎหมาย สิทธิในการรับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ รวมทั้งเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวไทย และส่งเสริมการจัดทำแผนงาน โครงการ ให้ประชาชนเข้าถึงบริการด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง รวดเร็ว และเป็นธรรมกับประชาชนทุกกลุ่ม โดยไม่เลือกปฏิบัติ

๓. มุ่งเน้นการพัฒนาหลักจริยธรรมของบุคลากรด้านกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ บุคลากร ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วย ส่งเสริมการทำงานด้านกระบวนการยุติธรรมที่ยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) ส่งเสริมการใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารงานด้านกระบวนการยุติธรรมในทุกหน่วยงานและทุกระดับการปฏิบัติงาน และส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น โดยผลักดันเรื่องดังกล่าวให้ออกเป็นแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลง โดยเฉพาะเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ และส่งเสริมการปฏิรูประบบยุติธรรมเพื่อประกันการปฏิบัติต่อพลเรือนทุกคนโดยเท่าเทียมกัน และควรพัฒนาระบบตุลาการอย่างต่อเนื่องเพื่อประกันการเคารพและคุ้มครองสิทธิของพลเรือน คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและเพื่อประกันธรรมาภิบาลและการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันต่อประชาชนทุกชนชั้นในสังคม

๔. รัฐควรสร้างมาตรการให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเร่งรัดการดำเนินคดีและการปฏิบัติตามคำสั่งศาลให้สิ้นสุดโดยรวดเร็วที่สุด โดยเพิ่มเติมอัตรากำลังของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม และสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

๕. มุ่งเน้นการผลักดันให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การแจ้งเบาะแสการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้แจ้งเบาะแส

๖. ส่งเสริมให้มีหลักประกันให้มีการสอบสวนอย่างเต็มที่ทุกข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการกระทำโดยมิชอบ โดยเจ้าหน้าที่ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา และนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ตลอดจนสร้างความปรองดองระหว่างทุกชน

ชั้นในสังคมรวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย นิติธรรม และขันติธรรม เพื่อนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองและสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

๗. สอบสวนข้อกล่าวหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยทุกฝ่ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และดำเนินการทันทีเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ในภาคใต้ของไทยเพื่อนำไปสู่การยกเลิกการใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

๘. ส่งเสริมมาตรการอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขสถานการณ์การค้ำมนุษย์ ซึ่งนับเกินกว่าขอบเขตพรมแดนของไทยโดยร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่องเพื่อขจัดและปราบปรามการค้ำมนุษย์

๙. ควรกำหนดค่านิยมของ “การทรมาณ” ในประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งการออกกฎหมายให้การทรมาณเป็นความผิดอาญา และแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาณฯ รวมทั้งลงนามและให้สัตยาบันต่อพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาณฯ และปรับปรุงกลไกการตรวจสอบข้อร้องเรียนเรื่องการทรมาณภายในประเทศให้เป็นกลางและเป็นอิสระ ภายในปี ๒๕๖๑

๑๐. ศึกษาความเป็นไปได้ในการให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร

๑๑. ส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และมาตรการการลงโทษในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากการลงโทษและให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้เสียหายให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

๑๒. สร้างระบบกลไก กระบวนการจำแนกประเภท กระบวนการบำบัด แก้ไขฟื้นฟู กระบวนติดตามเด็กและเยาวชนหลังปล่อย เพื่อให้กระบวนการช่วยเหลือผู้ที่กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการบูรณาการองค์ความรู้และประสบการณ์การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๓. สร้างระบบกลไกเชื่อมโยงส่งต่อ เพื่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการบริการทางกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบ

๑๔. รัฐควรจัดเงินงบบกลาง รายการเงินสำรองจ่าย เพื่อกรณีฉุกเฉินจำเป็นเพื่อชดใช้เงินให้กับคู่กรณีที่ชนะคดีในคดีที่ศาลมีคำสั่งบังคับให้หน่วยงานทางปกครองชดใช้เงินได้โดยตรง เพื่อแก้ปัญหาการที่หน่วยงานทางปกครองประวิงเวลาชดใช้เงินหรือการไม่สามารถชดใช้เงินได้ในเวลาอันควร ซึ่งจะเป็นการช่วยเยียวยาความเดือนร้อนให้กับคู่กรณีให้เร็วยิ่งขึ้น

๑๕. เปลี่ยนแปลงการทำงานของหน่วยงานยุติธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างแท้จริง เช่น การใช้แนวทาง Community Policing

๑๑. แผนสิทธิมนุษยชนด้านความมั่นคงทางสังคม

ความมั่นคงทางสังคม (Social security) ในที่นี้มีความหมายค่อนข้างกว้าง โดยรวมถึงหลักประกันในคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีคุณภาพและพร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นสวัสดิการที่จัดให้โดยรัฐเท่านั้น หากยังรวมถึงแนวทาง ค่านิยม และระบบการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือคนในสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเมื่อเจ็บป่วย พิกัด ว่างงาน หรือชราภาพ ทั้งนี้ ในปัจจุบันระบบคุ้มครองทางสังคมของประเทศได้มีการพัฒนาไปอย่างก้าวหน้า ครอบคลุมกลุ่มผู้ซึ่งมีความเปราะบางหลายกลุ่ม อาทิ เด็กและสตรี ผู้สูงอายุ และคนพิการ เป็นต้น โดยยังมีประเด็นท้าทายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความทั่วถึงในการคุ้มครองดูแลและการเข้าถึงสวัสดิการ และความยั่งยืนในเชิงการคลังของนโยบายและโครงการ

สภาพปัญหา

๑. ประเทศไทยมีสัดส่วนแรงงานนอกระบบสูง ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน อีกทั้งแรงงานนอกระบบจำนวนมากไม่มีนายจ้าง จึงยากที่จะจูงใจให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบประกันสังคม

๒. งบประมาณเพื่อรองรับนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคมส่วนใหญ่มาจากภาษี ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการให้กลุ่มวัยทำงานแบกรับภาระกลุ่มผู้สูงอายุ (Pay-as-you-go) นโยบายดังกล่าวอาจก่อให้เกิดภาระทางการคลังของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เช่น ประเทศไทย เนื่องจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สวนทางกับจำนวนประชากรวัยแรงงานที่ลดลง

๓. ระบบการคุ้มครองทางสังคมที่เป็นทางการ อาจส่งผลกระทบต่อระบบคุ้มครองทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ความสัมพันธ์และความเอื้อเฟื้อระหว่างบุคคลในครอบครัวหรือชุมชน ซึ่งเป็นระบบที่มีอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ประเด็นท้าทายที่สำคัญ จึงได้แก่ การออกแบบระบบคุ้มครองทางสังคมอย่างเป็นทางการ ที่ช่วยเสริม มากกว่าการแทนที่ระบบอย่างไม่เป็นทางการที่มีอยู่แล้ว ซึ่งจะมีข้อดีคือ เป็นการแบ่งเบาภาระทางการคลังของประเทศ พร้อมกันการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างคนระหว่างรุ่น

๔. กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมยังคงถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มเด็ก สตรี คนพิการ ผู้ไร้ถิ่น ก็ยังถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมในหลายๆ เรื่อง ซึ่งต้องมีการส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่กลุ่มเหล่านี้เป็นการเฉพาะ โดยไม่เลือกปฏิบัติ ตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กำหนดแนวนโยบายในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

(๑) กลุ่มผู้ต้องหา/ผู้ต้องขัง (๒) กลุ่มผู้พันโทษ (๓) กลุ่มผู้ต้องหาดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕/กลุ่มผู้ติดยาเสพติดและผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

(๔) กลุ่มเหยื่อ/ผู้เสียหาย (๕) กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ (๖) กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (๗) กลุ่มคนจน/ผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา (๘) กลุ่มเกษตรกร (๙) กลุ่มผู้สูงอายุ (๑๐) กลุ่มเด็กและเยาวชน (๑๑) กลุ่มสตรี (๑๒) กลุ่มคนพิการ (๑๓) กลุ่มผู้ไร้รัฐ ขาดถิ่นพำนัก และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ (๑๔) กลุ่มที่รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง (๑๕) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ

๑๒. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ต้องหา/ผู้ต้องขัง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒ ได้ให้คำนิยาม “ผู้ต้องหา” ว่าหมายความว่าบุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล “จำเลย” หมายความว่าบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด พระราชบัญญัติราชทัณฑ์พุทธศักราช ๒๔๗๙ มาตรา ๔ ได้ให้คำนิยาม ว่า “ผู้ต้องขัง” หมายความว่ารวมตลอดถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก “นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความว่ารวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอพบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย

“คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง “คนฝาก” หมายความว่า บุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๐๖ มาตรา ๓ ให้คำนิยามว่า “ผู้ต้องกักขัง” หมายความว่า ผู้ที่ถูกกักขังตามหมายกักขังของศาล

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ข้อ ๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๑ ได้ระบุถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง ดังนี้

ข้อ ๕ บุคคลจะถูกรุณหรือได้รับการปฏิบัติ หรือลงโทษซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือหยามเกียรติมิได้

ข้อ ๙ บุคคลใดจะถูกจับกักขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้

ข้อ ๑๑ (๑) บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี ฯลฯ

ส่วนในมาตรา ๖ แห่งอนุสัญญาเดียวกันได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับสิทธิที่ได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมไว้ในลักษณะเดียวกับที่ ICCPR มาตรา ๑๔ บัญญัติไว้เช่นกัน เช่น การที่บุคคลมีสิทธิที่ได้รับการพิจารณาคดีอาญาอย่างเป็นธรรมภายในเวลาที่เหมาะสม โดยศาลที่เป็นกลางและเป็นอิสระซึ่งก่อตั้งโดยกฎหมาย หลักการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกจับเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้รับการบัญญัติไว้เช่นกัน

นอกจากนี้ตามหลักมาตรฐานสากล สหประชาชาติได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาไว้หลายประการ ตามที่กำหนดไว้ใน Universal Declaration of Human Rights ค.ศ.๑๙๔๘ ซึ่งต่อมาได้มีการประกาศยอมรับสิทธิของผู้ต้องหาไว้เป็นการเฉพาะใน International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ตามข้อมติการประชุมสหประชาชาติ ที่ ๒๒๐๐ (XXI) เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๖๖ มาตรา ๑๔ มีสาระสำคัญ คือ

ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคกันทางกฎหมายต่อหน้าศาลและองค์กรตัดสินข้อพิพาท ในการฟ้องร้องและพิพากษาคดีทางอาญา ทุกคนจะต้องได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมในการพิจารณาคดีที่ยุติธรรม โดยองค์กรศาลที่เป็นอิสระและเป็นกลางตามกฎหมาย การพิจารณาคดีในทางลับ จะกระทำได้เพียงจำกัดในเหตุผลทางศีลธรรมจรรยา ความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงปลอดภัยของรัฐเท่านั้น รวมถึงเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนที่จำเป็นอย่างยิ่งยวด หรือเพื่อประโยชน์ในการรักษาความบริสุทธิ์ยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง แต่จะต้องตีพิมพ์คำพิพากษาเผยแพร่ต่อสาธารณะเว้นแต่ในคดีเด็กและเยาวชน

ผู้ที่ถูกฟ้องในคดีอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาได้กระทำความผิดจริง

เพื่อเป็นหลักประกันในคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิดังต่อไปนี้

สิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งพฤติการณ์ที่ถูกกล่าวหาในภาษาที่ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจได้

สิทธิที่จะมีเวลาเพียงพอ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการเตรียมการต่อสู้ข้อกล่าวหาและการปรึกษาหารือกับทนายความโดยเจตจำนงของผู้ต้องหาเอง

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ไม่มีการหน่วงรั้งให้ซ้ำผิดปกติ

สิทธิที่จะแสดงพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยทนายความของเขา และสิทธิที่ได้รับการแจ้งว่า ถ้าเขาไม่มีทนายความ เขามีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้ และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแล้ว รัฐจะออกค่าใช้จ่ายสำหรับการแต่งตั้งทนายความดังกล่าว หากเขาไม่มีความสามารถในการจ้างทนายความเอง

สิทธิที่จะตรวจสอบหรือซักค้านพยานโจทก์ และสิทธิที่สังเกตการณ์และซักค้านพยานใด ๆ ในคดีภายใต้สถานการณ์อย่างเดียวกัน

สิทธิที่จะมีล่ามแปลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ถ้าเขาไม่สามารถเข้าใจภาษาที่ใช้ในการพิจารณาในศาลได้

สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นประจักษ์หรือปรักปรำตนเอง หรือให้รับสารภาพในความผิดที่ถูกกล่าวหา

ในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชน ให้นำปัจจัยเรื่องอายุและการฟื้นฟูความประพฤติมาพิจารณาแทนการลงโทษทางอาญา

บุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษ มีสิทธิที่อุทธรณ์ต่อศาลสูงขึ้น

บุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษ แต่ต่อมาภายหลังศาลสูงได้พิพากษายกฟ้อง หรือค้นพบพยานหลักฐานใหม่ว่าเขาไม่ได้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิในการขอใช้สำหรับความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว เว้นแต่ความผิดพลาดดังกล่าวเกิดจากตัวผู้ต้องหานั้นเอง

บุคคลไม่สามารถถูกพิจารณาพิพากษาหรือลงโทษซ้ำได้สำหรับความผิดอย่างเดียวกันที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษหรือยกฟ้องไปแล้ว

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนี้

๑. สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ย่อมได้รับความคุ้มครอง (มาตรา ๔)
๒. การใช้อำนาจอรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (มาตรา ๒๖)
๓. ห้ามการทรมาน ทารุณกรรม หรือลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม (มาตรา ๓๒ วรรคสอง)
๔. บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา ๓๙)
๕. การจับกุมหรือคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่ง หรือมีหมายศาล (มาตรา ๓๒ วรรคสาม)
๖. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดภายหลัง (มาตรา ๓๙ วรรคสอง)
๗. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นประจักษ์ต่อตนเอง (มาตรา ๔๐ (๔))

๘. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ (มาตรา ๔๐ (๕))

๙. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว (มาตรา ๔๐ (๗))

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระบุดังนี้

สิทธิที่จะมีทนายความของผู้ถูกจับและผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัว ระบุในมาตรา ๗/๑

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา ระบุในมาตรา ๑๓๔/๑ (ศาลมีหน้าที่จัดหาทนายให้จำเลย ระบุในมาตรา ๑๗๓)

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิที่จะมีทนายความและสิทธิที่จะไม่พูด ระบุในมาตรา ๑๓๔/๔
สภาพปัญหา

๑. ปัญหาผู้ต้องหาถูกรุมทำร้ายขณะนำตัวไปประกอบการจัดทำแผนเพื่อรับสารภาพ ยังปรากฏให้เห็น โดยเฉพาะคดีที่เป็นที่รู้จักทั่วไป การเผยแพร่ข้อมูลการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบการจัดทำแผนรับสารภาพออกไป จึงเพิ่มโอกาสให้เกิดเหตุการณ์รุมทำร้ายได้มากขึ้น อีกทั้งการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพโดยเฉพาะในคดีซับซ้อนกระทำซ้ำเรา ซึ่งไม่เหมาะสมทั้งต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อผู้เสียหายและครอบครัวญาติพี่น้อง รวมถึงการเผยแพร่ภาพผู้ต้องหาหรือจำเลยออกมา ปรากฏต่อหน้าสาธารณชนทางสื่อสารมวลชน โดยมีได้มีความสมัครใจ ประเด็นดังกล่าวได้ถูกร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อหาทางออกร่วมกัน

๒. ปัญหาสภาพแวดล้อมในห้องขังและสวัสดิการสำหรับนักโทษหญิงโดยเฉพาะนักโทษหญิงที่ตั้งครรภ์ ต้องปรับปรุงเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ เช่น การจัดสวัสดิการเรื่องผ้าอนามัยสำหรับนักโทษหญิงโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดสถานที่และบริการสำหรับหญิงมีครรภ์เพื่อคุณภาพที่ดีของเด็กในครรภ์

๓. จำนวนเรือนจำค่อนข้างมีความแออัด ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวจะถูกส่งไปควบคุมในเรือนจำ จำนวนเรือนจำที่มีจำนวนและสภาพพื้นที่ที่จำกัด มีความแออัด

๔. ในการดำเนินคดี ไม่ว่าจะป็นชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือในชั้นศาล หากมีความล่าช้าในขั้นตอนเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหา/จำเลย ซึ่งจะต้องมีสภาพเป็นผู้ต้องขัง อาจต้องประสบปัญหาทุกข์ทรมาน เจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๕. ปัจจุบันการจัดทนายความของรัฐให้กับผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนยังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เว้นแต่ผู้ต้องหาจะจัดหาเอง แม้ว่าสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาก่อนสอบคำให้การ พนักงานสอบสวนต้องสอบถามผู้ต้องหาและจัดหาทนายความให้ เว้นแต่จำเป็นเร่งด่วน ให้สอบสวนได้โดยไม่ต้องรอทนายความ วิธีการจัดหาให้ทำตามกฎกระทรวงยุติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และทนายความมีสิทธิได้รับเงินตามที่ระเบียบกระทรวงยุติธรรมปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดคดีโทษประหารชีวิตและคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ถ้าไม่มีทนายความ พนักงานสอบสวนต้องจัดให้ คดีอื่นที่มีโทษจำคุก ถ้าไม่มีทนายความและผู้ต้องหาร้องขอ จึงจัดให้ถ้าผู้ต้องหาจะหาทนายความเองหรือไม่ต้องการทนายความ ก็ไม่ต้องจัดหาให้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาสภาพเรือนจำและสถานที่ควบคุมดูแลรวมถึงการขยายสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่จำเป็น เพิ่มเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และดำเนินมาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อปรับปรุงการเข้าถึง การดูแลด้านการรักษาพยาบาล และการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายต่อผู้ต้องหาและผู้ต้องขัง

๒. ส่งเสริมการมีทนายให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยรัฐจะต้องจัดให้มีทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา เพื่อเป็นหลักประกันการรักษาประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ทั้งนี้เพราะรัฐจะต้องบริหารกระบวนการยุติธรรมให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยึดถือของประชาชน

๓. พัฒนาระบบการประเมินคัดกรอง จำแนก และส่งต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งพัฒนาระบบการบำบัด แก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีความสอดคล้องกับลักษณะปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชน โดยนำครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนพัฒนารูปแบบของระบบการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนรายบุคคลภายหลังการปล่อยตัวที่เหมาะสมกับลักษณะปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชน โดยให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนในครอบครัวและชุมชนของตน ภายใต้การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

๔. ส่งเสริมการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งในด้านการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน และการทำแผนประทุษกรรมประกอบการรับสารภาพ โดยคำนึงถึงหลักการสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความชอบธรรมอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งการกำหนดแนวทางในการหาวิธีการทดแทนในการนำตัวผู้ต้องหา ในคดีอาญาไปยังที่เกิดเหตุหรือจัดทำแผนประทุษกรรม และออกกฎหมายให้การทรมานเป็นความผิดอาญา

๕. ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ไม่ควรถูกควบคุมในเรือนจำ และควรแสวงหาแนวทางหรือเครื่องมืออื่นๆ ในการติดตามควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลย และส่งเสริมให้มีการประกันตัวทุกคดี ส่งเสริมการควบคุมผู้ต้องขังนอกเรือนจำมากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดสามารถใช้ชีวิตอยู่ในบ้านเพื่อดูแลครอบครัวและทำมาหากินได้ แต่ให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางส่วนแทนการส่งผู้กระทำผิดทั้งหมดเข้าเรือนจำ

๖. ส่งเสริมการปฏิรูประบบการปฏิบัติต่อเด็กและสตรีในกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสม การสร้างหลักประกันให้มีการแยกเด็กที่กระทำผิดออกจากผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ และพิจารณาการพัฒนาระบบการลงโทษทางเลือกเพื่อลดจำนวนสตรีและเด็กในสถานควบคุมตัวอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน(กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ)

๗. ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยกเลิกการใช้เครื่องพันธนาการและการลงโทษผู้ต้องขังที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบ

๘. เผยแพร่ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้บุคลากรในหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นงานราชทัณฑ์เพื่อการฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง

๙. สร้างหลักประกันและแนวปฏิบัติเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้ต้องขังให้คำนึงถึงปัญหาและความต้องการที่จำเพาะเจาะจงทั้งหญิงและชาย เช่น อนามัยแม่และเด็ก ผู้ต้องหาและผู้ต้องขังที่เป็นบุคคลข้ามเพศจะต้องอยู่บนหลักการสิทธิมนุษยชน และคำนึงถึงสภาพความต้องการที่จำเพาะเจาะจง โดยไม่นำสถานภาพการเป็นนักโทษมาเป็นเงื่อนไขไม่ให้ได้รับการดูแลด้านอนามัยการเจริญพันธุ์

๑๐. การให้ผู้ต้องขังได้เข้ารับการรักษาพยาบาลเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

๑๑. ควรมีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาจิตใจทางด้านธรรมาภิบาลวิถีศาสนาแก่ผู้ต้องขัง ให้องค์กรทางศาสนา เช่นองค์กรพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์

๑๓. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้พันโท

"ผู้พันโท" หมายถึง บุคคลที่พ้นจากสภาพการเป็นผู้ต้องขัง ผู้ต้องกักขังเด็ก หรือเยาวชนที่พ้นจากการควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก โดยข้อเท็จจริงก็คือ "ประชาชน" ที่มีประวัติเคยกระทำความผิดต้องถูกแยกออกจากสังคมไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ขาดการติดต่อกับสังคมภายนอกชั่วคราว บางคนถูกควบคุมเป็นระยะเวลายาวนาน บางคนระยะเวลาสั้น แล้วแต่กรณีความผิด

สภาพปัญหา

๑. ผู้พันโทเป็นกลุ่มที่อ่อนไหวต่อการถูกละเมิดสิทธิกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากสถานะของผู้พันโทเมื่ออยู่ระหว่างการถูกคุมขังต้องมีสภาพแวดล้อมตกอยู่ท่ามกลางผู้ต้องโทษ ผู้ต้องขังในเรือนจำ และเมื่อพ้นโทษออกมากลุ่มนี้มักถูกกีดกันจากสังคม อาจขาดการยอมรับการกลับเข้าสู่สังคม ดังนั้นส่งผลต่อผู้พันโทในการหาทางออกให้กับตนเอง อาจถูกจำกัดสิทธิบางอย่าง การต้องปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมอีกครั้ง ทั้งในการแสวงหาอาชีพ

๒. การหวนกลับไปทำความผิดซ้ำของผู้พันโท แม้ว่ารัฐมีมาตรการช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้พันโท แต่การติดตามหลังปล่อยยังขาดประสิทธิภาพ

๓. การหวนกลับไปทำความผิดซ้ำของผู้พันโท แม้ว่ารัฐมีมาตรการช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้พันโท แต่การบูรณาการในการสงเคราะห์หลังปล่อยและการดูแลช่วยเหลือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคมและภาคเอกชนยังขาดประสิทธิภาพ ควรมีหน่วยงานเฉพาะติดตามสอดส่องพฤติกรรมผู้พันโท

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. รัฐควรส่งเสริมมาตรการให้ความช่วยเหลือ คุ้มครองแก่ผู้พันโท เพราะเป็นผู้มีประวัติการกระทำผิดเป็นกลุ่มเสี่ยงของสังคม เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้พันโทหวนไปกระทำผิดซ้ำกลับสู่พฤติกรรมเดิมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมขึ้นอีก ปรับแก้ไขการรับบุคคลเข้าทำงานโดยการยอมรับบุคคลที่เคยต้องโทษเข้าทำงานอย่างจริงจัง

๒. ส่งเสริมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้มีการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ผู้พันโท เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตก่อนออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้โดยลำพัง

๓. รัฐจะต้องส่งเสริม สนับสนุนมาตรการ โครงการทั้งในด้านการศึกษา การอบรมฝึกหัดวิชาชีพ และการจัดหางานให้แก่ผู้พันโทได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง ควรมีการรองรับทางด้านอาชีพที่เหมาะสมกับกลุ่มที่พ้นโทษ รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนอาชีพเพื่อสนับสนุนให้ประกอบอาชีพที่อิสระ

๔. รัฐควรมีมาตรการทางด้านกฎหมายรองรับการปฏิบัติต่อผู้พันโท รวมทั้งกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความคุ้มครองสวัสดิการผู้พันโท การป้องกันมิให้ผู้พันโทหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ควรดำเนินการต่อผู้พันโททั้งสองด้าน คือการให้โอกาสในสังคมและการปกป้องสุจริตชนจากความเสี่ยงที่จะถูกผู้พันโทละเมิดในทางใดๆ

๕. ส่งเสริมการจัดระบบการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้พันโท เพื่อการติดตามหลังปล่อย การคอยสอดส่อง ดูแล บุคคลเหล่านี้หลังปล่อยอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรประสานงาน ร่วมกันในการจัดตั้งระบบเครือข่ายข้อมูลร่วมกันด้านผู้พันโท เพื่อบูรณาการความร่วมมือในการดูแลผู้พันโทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. รัฐควรมีมาตรการรองรับการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือของผู้พันโท ทั้งนี้เพื่อให้ผู้พันโทสามารถได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและเกิดประโยชน์สูงสุด

๗. ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ติดตามและประเมินผลผู้พันโทที่ได้รับการปล่อยตัว และควรมีการจัดตั้งศูนย์ติดตามสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้พันโท

๑๔. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ต้องหาคดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕/กลุ่มผู้ติดยาเสพติดและผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการนำระบบบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษมาใช้เพียงสองระบบ คือ ระบบต้องโทษและระบบสมัครใจ ต่อมานับตั้งแต่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ และได้เริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ซึ่งเจตนารมณ์หลักของพระราชบัญญัติฟื้นฟูฯ คือการปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติดเหมือนผู้ป่วย ไม่ใช่อาชญากร และให้ผู้ต้องหาเข้าบำบัดรักษาอย่างน้อยหกเดือนแต่ไม่เกินสามปี โดยไม่ต้องรับโทษ โดยการนำหลักการชะลอการฟ้องมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญา แต่ผู้ต้องหาต้องไม่เป็นผู้ต้องหา หรืออยู่ระหว่างดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นและในกรณีเป็นผู้ต้องหาเสพยาเสพติดต้องเป็นผู้เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายจำนวนเล็กน้อย ตามเกณฑ์ที่กำหนดตามกฎหมายกระทรวง โดยกรมคุมประพฤติ สังกัดกระทรวงยุติธรรม ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ไปดำเนินการ (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด นิตยา สำเร็จผล และมณี อากานันท์กุล, ๒๕๔๘)

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยกำหนดรูปแบบการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพออกเป็นสี่รูปแบบหลักๆ คือ (๑) การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบเข้มข้นทางสายใหม่ (Fast Model) (๒) การบำบัดแบบผู้ป่วยนอกตามรูปแบบกาย จิต สังคมบำบัด (Matrix Program) (๓) การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบจิราสา เป็นรูปแบบที่นำวิธีการที่ใช้ได้ผลในต่างประเทศมาปรับใช้กับสังคมไทย (๔) ชุมชนบำบัด (Therapeutic Community: TC) (กรมคุมประพฤติ, ๒๕๔๖) สำหรับหน่วยงานที่รองรับการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ กรมคุมประพฤติมีสำนักงานคุมประพฤติทั่วประเทศรองรับงานด้านยาเสพติดและยังมีหน่วยงานสนับสนุนที่รองรับการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงานโดยหน่วยงานเหล่านั้นมี ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจับกุมตัว การควบคุมตัวระหว่างตรวจพิสูจน์ และสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือติดยาเสพติดและการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ (กรมคุมประพฤติ, ๒๕๔๖)

สภาพปัญหา

๑. ผู้ต้องหาในคดียาเสพติดที่เข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ไม่ได้รับการประกันตัวระหว่างการตรวจพิสูจน์และต้องอยู่ในเรือนจำย่อมไม่สมควร โดยเฉพาะหากเป็นเด็กและเยาวชนต้องถูกส่งเข้าไปควบคุมตัวที่สถานควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์ จึงเป็นการไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อเด็กหรือแม่แต่ผู้ใหญ่ที่ต้องไปถูกกักขังรวมกัน

๒. ขาดการติดตามผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้านอาชีพ และมีปัญหาการกลับมาใช้ชีวิตคืนสู่สังคม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรพิจารณาการด้านการฝึกอาชีพ รวมทั้งมีการติดตามสอดส่องดูแลในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ผ่านการบำบัดยาเสพติด

๒. ควรเสริมสร้างระบบการสงเคราะห์หลังปล่อยที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจนและมีศักยภาพ เพื่อทำหน้าที่สอดส่อง ติดตาม ให้ความช่วยเหลือ และปรึกษาแนะนำ เพื่อเสริมสร้างโอกาสการอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน

๓. จัดทำระบบการติดตามหลังปล่อย โดยกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบสอดส่องติดตาม ช่วยเหลือกลุ่มนี้ให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๔. ควรจัดให้มีสถานตรวจพิสูจน์ผู้เสพยาเสพติด ที่ถูกจับกุมตัวและอยู่ระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ และให้มีสถานที่ดูแลผู้อยู่ระหว่างรอตรวจพิสูจน์ (กรณีไม่สามารถให้ประกันตัวจริงๆ) และจัดให้มีการแยกผู้ต้องหา คดียาเสพติดออกจากผู้ต้องหาทั่วไป รวมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างสถานที่ตรวจพิสูจน์แยกจากเรือนจำโดยรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากร

๑๕. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเหยื่อ/ผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒ (๔) ให้นิยามศัพท์คำว่า “ผู้เสียหาย” ไว้ว่า หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา ๔,๕,๖ ในกฎหมายไทยมิได้มีการบัญญัตินิยามศัพท์คำว่า “เหยื่อ” หรือ “เหยื่ออาชญากรรม” แต่อย่างไรก็ตามมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือ คำว่า “ผู้เสียหาย” ซึ่งได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ อาทิ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังกล่าว หรือพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ให้ความหมายว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำความผิดนั้น เป็นต้น ส่วนคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการทำความผิดกฎหมาย ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ เหยื่อทางตรง คือ บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงเนื่องมาจากการทำความผิดกฎหมาย เช่น ผู้เสียชีวิตจากการกระทำผิดฐานฆ่าผู้อื่น และเหยื่ออาชญากรรมทางอ้อม (indirect Victim) คือ บุคคลที่สามซึ่งได้รับความเสียหายอันเป็นผลกระทบเนื่องมาจากการทำความผิดกฎหมาย เช่น ญาติของผู้เสียชีวิตจากการกระทำผิดฐานฆ่าผู้อื่น

การช่วยเหลือเหยื่อ/ผู้เสียหายในประเทศไทยใช้หลักสวัสดิการ คือ เป็นการให้การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือเยียวยาเบื้องต้นเพราะไม่สามารถช่วยเหลือด้วยเงินจำนวนมากๆ ได้ การช่วยเหลือผู้เสียหายแบ่งเป็น ๒ กรณี คือ กรณีบาดเจ็บและกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ประเด็นสำคัญที่สุด คือ ผู้เสียหาย จะต้องไม่มีส่วนร่วมกับการทำความผิด อย่างไรก็ตามการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนจำนวนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับ การพิจารณาของ *“คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”* ส่วนกรณีเป็นจำเลยในคดีอาญามีเงื่อนไขว่า ศาลจะต้องได้รับการพิพากษาคดีถึงที่สุด ว่าจำเลยไม่เป็นผู้กระทำความผิดตามพ.ร.บ.ค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ส่วนกรณีศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้แก่จำเลย ก็จะไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะถือว่ายังไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเพียงพอในปี ๑๙๘๕ มีการประชุมสหประชาชาติ ครั้งที่ ๗ ณ เมืองมิลาน ประเทศอิตาลี โดยมีแถลงการณ์หลักการพื้นฐานเพื่อความยุติธรรมต่อเหยื่ออาชญากรรมและการบรรลุแก่อำนาจ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกคือ เหยื่ออาชญากรรม ส่วนที่สองคือ เหยื่อจากการใช้กำลังประทุษร้าย และในแถลงการณ์เวียนนาว่าด้วยอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. ๒๐๐๐ ระบุให้ปี ค.ศ. ๒๐๐๒ เป็นปีที่ต้องทบทวนการปฏิบัติงานเพื่อให้มีการปรับปรุงช่วยเหลือและเผื่อระวังเหยื่อในด้านสิทธิและพิจารณาการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเหยื่อ รวมถึงนโยบายการคุ้มครองพยาน โดยความหมายของเหยื่อตามแถลงการณ์นี้จะหมายถึงบุคคลซึ่งได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานจากการกระทำหรือละเลยในด้านสิทธิมนุษยชน

สำหรับประเทศไทยเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แนวคิดในการให้ความช่วยเหลือพยานเริ่มมีการกำหนดค่าป่วยการ ค่าพาหนะ และค่าที่พักของบุคคลที่จะมาเป็นพยานในศาล โดยกฎหมายกำหนดค่าป่วยการไว้ในท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จวบจนกระทั่งมีบัญญัติในกฎหมายครั้งแรกในเรื่องสิทธิของเหยื่อและพยานในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ โดยในมาตรา ๕๖ บัญญัติถึงสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ในมาตรา ๖๒ บัญญัติให้สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐเช่นกัน ในการให้รับผิดชอบจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานของรัฐ จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการออกพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ และ

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ เพื่อคุ้มครองเหยื่อที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทางปกครองที่ผิดพลาด สำหรับจำเลยในคดีอาญานั้นต้องมีคำพิพากษาของศาลคดีถึงที่สุดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จึงจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่าเป็นผู้กระทำความผิด ฉะนั้น หากต่อมาศาลมีคำพิพากษายกฟ้องจำเลยในคดีอาญาแล้ว จึงเกิดแนวคิดในการเยียวยาจำเลยดังกล่าวโดยมีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ ขึ้นโดยให้สิทธิแก่เหยื่อสามารถยื่นคำร้องเพื่อขอค่าชดเชยจากหน่วยงานของรัฐได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องคดีต่อศาล แต่จำกัดสิทธิเฉพาะเหยื่อที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของรัฐในบางฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น หากความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำความผิดในภาคเอกชน ผู้เสียหายต้องดำเนินการฟ้องร้องฐานละเมิดด้วยวิธีการปกติด้วยตนเอง

ในฐานะพยานนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๔๔ ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญาไว้ ๓ ประการ คือ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ โดยมีสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งคุ้มครองบุคคลผู้ที่จะมาเป็นพยานและบุคคลผู้อยู่ใกล้ชิดพยาน เช่น ครอบครัว ญาติ พี่น้องของพยานให้ได้รับความคุ้มครองและให้อยู่ในสถานที่ปลอดภัยโดยได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ โดยมีสาระสำคัญ ๔ ประการ คือ (๑) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย (๒) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการมาให้ข้อเท็จจริงกับพนักงานสืบสวนสอบสวน พนักงานอัยการ หรือเบิกความศาล (๓) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนความเสียหาย อันเนื่องมาจากการเป็นพยาน เช่น กรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต (๔) สิทธิที่จะได้รับค่าใช้จ่ายกรณีเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยาน ทั้งมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ

ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมไว้กล่าวคือ

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครองคัมภีร์ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยคำพิพากษา หรือคำสั่ง

(๓) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(๔) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้องรวดเร็วเป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(๕) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

หลักการดังกล่าวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ถือเป็นกฎหมายหลักในการรับรองสิทธิของเหยื่อและนอกเหนือจากนี้ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ให้สิทธิแก่เหยื่อ ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญา ซึ่งได้กำหนดสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่อสรุปได้ดังนี้ (๑) ร้องทุกข์ (๒) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ (๓) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (๔) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (๕) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว รวมถึงให้สิทธิแก่บุคคลอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้มีสิทธิเช่นเดียวกับผู้เสียหายด้วย ในมาตรา ๓, ๔, ๕ และ ๖ นอกจากนี้ยังบัญญัติสิทธิต่าง ๆ ของเหยื่ออีกมาก เช่น การชั้นสูตรพลิกศพ การสอบสวนเด็ก โดยให้สิทธิมีผู้ปกครองอยู่ในระหว่างการสอบสวนและผู้แทนที่เป็นสหวิชาชีพเข้าร่วมรับฟังการสอบสวน การจัดหาสถานที่สอบสวนที่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นหลักประกันสิทธิของเหยื่อที่มีมากขึ้นเป็นลำดับ เพื่อให้เหยื่อเกิดความไว้วางใจในระบบกระบวนการยุติธรรมของรัฐว่าจะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย และจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นอกจากนี้แล้วสิทธิของผู้เสียหายยังมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด ซึ่งให้สิทธิแก่เหยื่อในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ที่ทำให้ละเมิดและบุคคลที่กำหนดให้ต้องร่วมรับผิดชอบ เช่น นายจ้างของผู้กระทำละเมิด (มาตรา ๔๒๕) บิดา มารดาของผู้กระทำละเมิด (มาตรา ๔๒๙) ครู อาจารย์ ผู้ปกครองของผู้กระทำละเมิด (มาตรา ๔๓๐) เป็นต้น

สำหรับกฎหมายอื่นที่บัญญัติเรื่องสิทธิของเหยื่อในปัจจุบันยังมีอีกหลายฉบับ กล่าวคือ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ระบุผู้เสียหาย หมายความว่าผู้เสียหายจากการกระทำอันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรั่วรัวผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งกล่าวถึงสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับค่าตอบแทนในความผิดคดีอาญาที่เกิดขึ้นแก่ตนเองตามที่กฎหมายกำหนด พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ กล่าวถึงมาตรการในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาเพื่อประโยชน์ในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา

สภาพปัญหา

๑. ปัญหาที่สำคัญที่เห็นจะเป็นเรื่องของการเข้าถึงความยุติธรรมของเหยื่อและพยานนั้นเป็นไปได้ยาก กระบวนการยุติธรรมซึ่งจะอำนวยความยุติธรรมให้แก่เหยื่อนั้นกลับกลายเป็นสิ่งที่ต้องใช้เงิน ความยุติธรรมจึงมีราคาแพงยากแก่การเข้าถึงได้ ในขณะที่เดียวกันเหยื่อและพยานมักไม่ได้รับความสนใจและความคุ้มครองจากสังคม หรือองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยกลับได้รับการปฏิบัติไม่ต่างจากเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญา ความเสียหายนี้สำหรับเหยื่ออาชญากรรมแล้ว หากเป็นคดีที่ไม่สามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้แล้ว ก็จะกลายเป็นภาระของเหยื่อหรือผู้เสียหายในคดีนี้ที่จะต้องเรียกrogกันเอาเอง ถ้าเหยื่อเป็นผู้ยากไร้หรือยากจนก็มักประสบปัญหาในการฟ้องร้องคดีแพ่งเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ใช้เวลาที่ยาวนาน ทำให้เหยื่อนั้นกลายเป็นเหยื่อซ้ำซ้อนของกระบวนการยุติธรรมในการที่จะต้องสู้กับระบบในกระบวนการยุติธรรมแต่เพียงลำพัง อีกทั้งสภาพปัญหาจากความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เป็นผู้บริสุทธิ์และต้องได้รับผลร้ายจากการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ในบางกรณีไม่อาจที่จะเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ เช่น การถูกข่มขืน เป็นต้น

๒. ค่าเสียหายที่ศาลกำหนดให้เหยื่อในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจของเหยื่อมากนักทำให้เหยื่ออาจไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาเท่าที่ควร

๓. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมของไทยมากขึ้น ยังคงจะต้องมีการนำมาปรับใช้ต่อไปเพื่อแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน คือ สิทธิของเหยื่อที่เป็นสตรีและได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศกับปัญหาเหยื่อเป็นคณพิการ ซึ่งในกรณีที่เหยื่อมีไข้เด็กแล้วกฎหมายยังมิได้บัญญัติให้นำวิธีการสอบสวนและการดำเนินคดีในชั้นศาลของเด็กและเยาวชนมาปรับใช้ จึงเกิดปัญหาที่เหยื่อไม่ยอมให้มีการดำเนินคดีแบบปกติ

๔. ปัญหาการค้ำมนุษย์ที่อาจมีประชากรต่างชาติบางกลุ่มตกเป็นเหยื่อทั้งโดยที่ถูกหลอกลวงหรือถูกบังคับจากกลุ่มค้ำมนุษย์ ด้วยวิธีการอันเป็นการคุกคามและกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพของบุคคลดังกล่าว นอกจากนั้นในส่วนของผู้กระทำผิดยังมีพฤติการณ์ที่กระทำในรูปของการเตรียมสมคบกันเป็นขบวนการเชื่อมโยงทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นพฤติการณ์ที่เป็นอันตรายต่อสังคมอีกด้วย สำหรับความยินยอมของผู้เสียหายที่เกิดจากการบังคับ ชูเชื้อหรือด้วยการใช้กำลัง หรือด้วยการบังคับในรูปแบบอื่นใดด้วยการลักพาตัว ด้วยการฉ้อโกง ด้วยการหลอกลวง ด้วยการใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือด้วยการใช้สถานะความอ่อนแอต่อภัยของบุคคล หรือมีการให้หรือรับเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นเพื่อให้ได้ความยินยอมของบุคคลหนึ่งผู้มีอำนาจควบคุมอีกบุคคลหนึ่งไม่เป็นเหตุให้ยกเว้นความผิดฐาน “การค้ำมนุษย์” จึงไม่เป็นการยินยอมที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่ใช่ความยินยอมของผู้เสียหายที่เป็นเหตุให้ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ จึงเป็นความผิดค้ำมนุษย์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. พัฒนากลไกที่จะช่วยเหลือเหยื่อเหยื่อ ผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพและรอบด้าน ทั้งด้านการดำเนินคดีเพื่อหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษที่รวดเร็ว เป็นธรรม การรักษาพยาบาลทั้งทางร่างกายและจิตใจ การชดเชยเยียวยาทางการเงินให้แก่เหยื่อและครอบครัวผู้เสียหาย โดยคำนึงถึงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ

๒. รัฐควรส่งเสริมให้ศึกษากลไกหรือมาตรการต่างๆ ในการชดเชยช่วยเหลือเหยื่อเหยื่อ โดประสานเชื่อมโยงกับทางโรงพยาบาลหรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้การช่วยเหลือมากขึ้น

๓. ส่งเสริมหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายและครอบครัวในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

๔. รัฐควรมีมาตรการในการคุ้มครองประชาชนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

๕. รัฐกำหนดให้มีมาตรการบางประการในการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อของการค้ำมนุษย์ ควรมีมาตรการแก้ไขปัญหากลุ่มเหยื่อจากการค้ำมนุษย์ และประกันว่าจะไม่มีการใช้มาตรการใด ๆ ที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนกับกลุ่มคนเหล่านี้

๖. รัฐควรแก้ไขปัญหารื่องเหยื่ออาชญากรรม โดยควรนำหลักการสอบสวนและดำเนินคดีเด็กและเยาวชนมาใช้กับการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ และความผิดที่ผู้เสียหายหรือเหยื่อเป็นคณพิการ และการสอบปากคำผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเรา ผู้เสียหายควรได้รับการสอบปากคำในห้องมิดชิด หากไม่มีผู้เสียหายควรมีสื่อในการร้องขอได้

๗. การพิจารณาค่าตอบแทนและค่าทดแทนและค่าชดเชยผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ต้องไม่นำประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมกับการกระทำผิดมาพิจารณาประกอบการให้ความช่วยเหลือหรือการจ่ายค่าชดเชย

๑๖. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

จากการที่ประเทศไทยได้รับรองปฏิญญาแห่งสหประชาชาติและจากรายงานผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติเมื่อปี ๒๕๕๓ พบว่า ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายในการชะลอและลดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ภายในปี ๒๕๕๓ และมีโอกาสสูงจะบรรลุเป้าหมายการให้ผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงภายในปี ๒๕๕๘ ที่สำคัญประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนงานและยุทธศาสตร์รองรับปัญหาผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์แห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ และฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ พร้อมทั้งจัดทำแผนติดตามและประเมินผลการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ระดับประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ แผนปฏิบัติการเอดส์ชาติเพื่อรองรับแผนยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว ในจังหวัดต่างๆ แผนแม่บทการแก้ปัญหาสาธารณสุขชายแดน พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ เพื่อแก้ปัญหาการเข้าไม่ถึงบริการสาธารณสุขของชุมชนชายแดน ๓๓ จังหวัดของกระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งมีกำหนดนโยบายต่างๆ ได้แก่ นโยบาย/ยุทธศาสตร์อนามัยเจริญพันธุ์แห่งชาติของกระทรวงสาธารณสุข นโยบายกำหนดสิทธิประโยชน์ในการดูแลผู้ติดเชื้อฯ/ผู้ป่วยเอดส์ในระบบหลักประกันสุขภาพฯ โดยปรับหลักเกณฑ์การเริ่มรักษาด้วยยาต้านไวรัสที่ระดับภูมิคุ้มกัน (CD4) จากเดิม ๒๕๐ เป็น ๓๕๐ เซลล์ต่อลบ.มล. และนโยบายการพัฒนาระบบบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคโดยเน้นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง เอดส์ วัณโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งการให้บริการสารเมทาโดนทดแทนแก่ผู้ติดยาเสพติดของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

ตลอดจนมีการดำเนินการในด้านต่างๆ อาทิ การจัดตั้งกองทุนจัดบริการให้คำปรึกษาด้วยความสมัครใจ (VCT) โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การประกาศสิทธิของผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยทราบในการปกป้อง คุ้มครองตัวเองจากการเลือกปฏิบัติและละเมิดสิทธิ เช่น สิทธิในการได้รับบริการสุขภาพตามรัฐธรรมนูญ สิทธิในการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลตนเอง สิทธิในการปกปิดความลับ ฯลฯ ขององค์กรสภาวิชาชีพด้านสุขภาพ การออกนโยบายขยายการบริการครอบคลุมผู้ไม่มีสถานะบุคคลและแรงงานข้ามชาติและการประกาศประกันสุขภาพคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๖ ของกระทรวงสาธารณสุข นโยบายการลดอันตรายจากการใช้ยาและสารเสพติดของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และคำสั่งศูนย์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ที่ ๓๐/๒๕๕๕ การจัดให้มีมาตรการทางเลือก ประกอบด้วย การเบี่ยงเบนคดี การลดทอนความเป็นอาชญากรรม การลดอันตรายจากการใช้ยาและสารเสพติดอยู่ในยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเอดส์ในสถานที่ทำงานของรัฐและเอกชน ประกอบด้วยมาตรฐานการบริหารจัดการเอดส์ในสถานประกอบการ (ASO THAILAND) ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และพัฒนามาเป็นแนวปฏิบัติแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและบริหารเอดส์ในสถานที่ทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์และการมอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุขศึกษาเรื่องการประกันสุขภาพของแรงงานต่างชาติให้ครอบคลุมทั้งบุคคลที่ลงทะเบียนและไม่ลงทะเบียนโดยพิจารณาการรักษาด้วยยาต้านไวรัส (พิทยา จินาวัฒน์, มปป.) เป็นต้น

สภาพปัญหา

๑. ทศนคิตต่อผู้ติดเชื้อจากความรู้ไม่ถูกต้องกับทั้งไม่มีความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโรคเอดส์ว่าไม่ใช่จะติดกันง่าย ๆ แม้จะอยู่ร่วมกันนั้น ได้รับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนเข้าใจได้ระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามในการให้ผู้สมัครเข้าทำงานต้องเข้ารับการตรวจสุขภาพประจำปีและการตรวจเลือดก่อนที่จะเข้าทำงานหรือต้องการให้ผู้สมัครรู้ถึงสุขภาพของตัวเองว่าเป็นอย่างไร เป็นโรคอะไรบ้างหรือไม่ เพื่อที่จะได้ดูแลรักษาและป้องกันมิให้มีการแพร่เชื้อ ซึ่งถ้ามีการตรวจพบเชื้อเอชไอวี/เอดส์ก็อาจจะส่งผลกระทบ ซึ่งการตรวจเลือดก่อน

เข้าทำงาน การตรวจสุขภาพประจำปี หรือการตรวจเอดส์หลังเข้าทำงาน หากมีการตรวจพบก็จะไม่ได้รับการบรรจุเข้าทำงานหรือต้องออกจากงานในที่สุด จึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ในการทำงาน และถ้าหากมีการตรวจพบว่าผู้ใดเป็นเอดส์ ผู้นั้นก็อาจจะมิได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันเหมือนกับผู้อื่น

๒. ภายในเรือนจำ สถานพินิจเด็ก จะมีการตรวจผู้ต้องขังหรือผู้ถูกพินิจว่ามีการติดเอดส์หรือไม่ ถ้าติดก็จะมีการจัดให้ไปพักรวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน จึงดูเป็นการแบ่งแยก

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมโครงการสร้างความเข้าใจด้านผู้ติดเชื้อเอดส์/เอชไอวี เพื่อลดการตีตราและเลือกการปฏิบัติควรมีการประชาสัมพันธ์และให้ความเข้าใจเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและถูกวิธีกับการไม่แบ่งแยกการปฏิบัติต่อผู้ป่วยๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติกับประชาชนทั่วไป

๒. ส่งเสริมการให้สวัสดิการทางสังคม และแก้กฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่กำหนดข้อห้ามการรับเข้าทำงาน โดยให้คำนึงถึงสิทธิของกลุ่มด้อยโอกาสและผู้ติดเชื้อ และทุกหน่วยงานห้ามใช้การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์เป็นเหตุผลในการลิดรอนสิทธิ โอกาสความก้าวหน้า หรือให้ออกจากงาน

๓. พัฒนยาสำหรับผู้ป่วยให้มีราคาไม่แพง เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงยาได้ง่าย

๔. ควรส่งเสริมให้ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์เข้ารับการรักษาฟรีไม่ว่าในกรณีใดได้ทุกแห่ง

๕. ควรใช้มาตรการจูงใจหรือพิจารณากำหนดกฎหมายลงโทษ เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ จากนายจ้าง สถานประกอบการ และสถานศึกษา

๖. ควรมีมาตรการบังคับให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรักษาความลับของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

๗. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานควบคู่กับแผนยุทธศาสตร์เอดส์ชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ซึ่งดูการทำงานลดอัตราการติดเชื้อเอชไอวีรายใหม่ ลดการตายจากเอดส์ และไม่มี การตีตราจากประเด็นเอชไอวี/เอดส์ ทั้งในส่วนในเรื่องสิทธิและการทำงานกับกลุ่มประชากรในภาวะอย่างยากลำบาก ซึ่งทั้งสองแผนมีการจัดกลุ่มบุคคลเพื่อให้การช่วยเหลือที่คล้ายคลึงกัน

๘. ส่งเสริมมาตรการในการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

๙. สร้างความเป็นเอกภาพกรณีการให้บริการผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการรับบริการและเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันทั้ง ๓ กองทุน (กองทุนประกันสังคม กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลข้าราชการ)

๑๗. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

สิทธิของแรงงาน ประกอบด้วย สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองด้านแรงงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีตามพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ สิทธิตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ สิทธิตามพระราชบัญญัติรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ รวมทั้งการได้รับสวัสดิการตามกฎหมายที่ดีสิทธิของผู้ใช้แรงงาน ประกอบด้วย สิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมและเพียงพอในการดำรงชีวิต

สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี สิทธิในการรวมตัวและร่วมเจรจาต่อรอง สิทธิการประกันสังคมของผู้ใช้แรงงาน สิทธิการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงานสำหรับสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี พบว่า ผู้ใช้แรงงานต้องเสียชีวิตและทุพพลภาพจากการทำงานมีอัตราสูง เนื่องจากการคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากหน่วยงานที่ดูแลมีบุคลากรไม่เพียงพอและงบประมาณมีจำนวนจำกัด การขาดนโยบายสาธารณสุขที่เกี่ยวกับการป้องกันสุขภาพ ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการทำให้ขาดแคลนบุคลากรด้านการแพทย์เฉพาะสาขาอาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้องค์กรผู้ใช้แรงงานและผู้ใช้แรงงานยังมีความตระหนักไม่เพียงพอเกี่ยวกับสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานของผู้ใช้แรงงาน แม้ว่าพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ มีผลใช้บังคับแล้ว

สิทธิการประกันสังคมของผู้ใช้แรงงานมี ๗ ประเภทได้แก่ (๑) การเจ็บป่วย ประสบอันตราย ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเนื่องจากการทำงาน (๒) ทุพพลภาพ (๓) เสียชีวิต (๔) การคลอดบุตร (๕) การสงเคราะห์บุตร (๖) บำเหน็จบำนาญข้าราชการ (๗) การประกันการว่างงาน ซึ่งผู้ที่สามารถประกันสังคมได้ มีทั้งลูกจ้างหรือผู้มีงานประจำ ผู้ที่เคยทำงานประจำแต่ลาออก และผู้ที่อยู่นอกระบบแรงงาน เช่น พ่อค้าแม่ค้า เป็นต้น

ในส่วนสิทธิของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หมายถึง บุคคลที่รับงานจากผู้ว่าจ้าง ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลไม่ว่าโดยตรงหรือโดยผ่านคนกลางไปทำที่บ้านของ บุคคลนั้นหรือในสถานที่อื่นที่บุคคลนั้นเลือกเองที่ไม่ใช่สถานที่ทำงานของนายจ้าง และได้รับค่าตอบแทนจากการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการตามที่ผู้ว่าจ้างกำหนด โดยไม่คำนึง ว่าผู้ใดเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ วัสดุหรือสิ่งของอื่น ๆ ที่ใช้ในการทำงาน

นอกจากนี้องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organisation - ILO) ซึ่งเป็นองค์กรชำนาญพิเศษและเป็นองค์กรเดียวของสหประชาชาติ ที่รับผิดชอบดูแลด้านแรงงานของประเทศสมาชิก ซึ่งปัจจุบันมีประเทศสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๑๘๕ ประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖) ได้มีแนวคิดที่จะกำหนดมาตรฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับการใช้แรงงานเพื่อสนับสนุนให้ผู้ทำงานมีสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยและมีความเป็นอยู่ที่ดีในประเทศสมาชิก โดยอนุสัญญาและข้อเสนอแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นรูปแบบหนึ่งของตราสารระหว่างประเทศ ซึ่งกำหนดโดยที่ประชุมใหญ่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Conference) ประกอบด้วย ฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายนายจ้าง และฝ่ายลูกจ้างปัจจุบันมีอนุสัญญา ๑๘๙ ฉบับ และข้อเสนอแนะ ๒๐๒ ฉบับ ข้อเสนอแนะเป็นมาตรฐานที่ไม่มีสภาพบังคับแต่เป็นข้อกำหนดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวปฏิบัติได้ สำหรับอนุสัญญาเป็นมาตรฐานมีสภาพบังคับ โดยหากประเทศสมาชิกให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับใดแล้ว ประเทศนั้นจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด และต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับภายในประเทศให้สอดคล้องกับข้อกำหนดในอนุสัญญาและมีการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิผลในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ ILO ได้กำหนดประเภทอนุสัญญาไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. อนุสัญญาพื้นฐาน (Fundamental Conventions หรือ Core Conventions)) มี ๘ ฉบับ ซึ่ง ILOพยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกให้สัตยาบัน ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานบังคับ (ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๒๙ และฉบับที่ ๑๐๕) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ (ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๐๐ และฉบับที่ ๑๑๑) อนุสัญญาว่าด้วยการใช้แรงงานเด็ก (ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๓๘ และฉบับที่ ๑๘๓)และอนุสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคม (ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๘๗ และฉบับที่ ๙๘)

๒. อนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารของรัฐ (Governance Conventions หรือ Priority Conventions) มี ๔ ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ ๘๑ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๒๒ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๒๙ และอนุสัญญาฉบับที่ ๑๔๔

๓. อนุสัญญาด้านเทคนิค (Technical Conventions) ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่เหลือ ๑๗๗ ฉบับ อนุสัญญาฉบับที่ ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ.๑๙๔๘) มีหลักการสำคัญ คือ การให้คนงานและนายจ้างมีเสรีภาพในการจัดตั้งหรือเข้าร่วมในองค์กรที่ตนเองเลือกได้โดยมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของตนเอง

อนุสัญญาฉบับที่ ๘๘ ว่าด้วยสิทธิในการรวมตัวและการร่วมเจรจาต่อรอง พ.ศ. ๒๔๙๒ (ค.ศ. ๑๙๔๙) มีหลักการสำคัญ คือ การให้ความคุ้มครองลูกจ้างให้มีการเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้าง หรือได้รับการกระทำอันไม่เป็นธรรม โดยคุ้มครองให้ปลอดจากการแทรกแซงซึ่งกันและกัน ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างและองค์การแรงงาน และส่งเสริมให้มีการเจรจาร่วมกันโดยสมัครใจ

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับอนุสัญญาดังกล่าว ดังนี้

๑. การจัดทำรายงานการปฏิบัติตามอนุสัญญาพื้นฐานที่ยังไม่ให้สัตยาบัน ตามธรรมนูญ ILO มาตรา ๒๒ กำหนดให้ประเทศสมาชิกรายงานการปฏิบัติตามอนุสัญญาที่ยังไม่ได้ให้สัตยาบัน แต่มีข้อยกเว้นสำหรับอนุสัญญาพื้นฐานทั้ง ๘ ฉบับ รวมทั้งอนุสัญญาฉบับที่ ๘๗ และฉบับที่ ๙๘ ตาม “ปฏิญญา ILO ว่าด้วยหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงานและการติดตาม” ที่ต้องให้ประเทศสมาชิกที่ยังไม่ให้สัตยาบันอนุสัญญารวมทั้งประเทศไทยรายงานผลการปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าวทุกปี

๒. การพิจารณาให้สัตยาบัน อนุสัญญาฉบับที่ ๘๗ และ ๙๘ เป็นอนุสัญญาที่องค์การแรงงานเรียกร้องให้รัฐบาลให้สัตยาบันมากที่สุดซึ่งเห็นได้จากการยื่นข้อเรียกร้องในวันแรงงานแห่งชาติทุกปี ในการนี้ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานได้ดำเนินการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้สัตยาบันอนุสัญญาทั้ง ๒ ฉบับแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดประชุมหารือกับหน่วยงานตามที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอ ได้แก่ กระทรวงกลาโหมกระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สภาความมั่นคง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้ การประชุมดังกล่าวกำหนดจะจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๖ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๒ ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.และร่างพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา

สภาพปัญหา

๑. รัฐบาลกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ วันละ ๓๐๐ บาท และมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศเมื่อมกราคม ๒๕๕๖แต่ในทางปฏิบัติยังมีลูกจ้างที่ยังไม่ได้รับค่าจ้างตามที่กำหนด นอกจากนั้นการเพิ่มค่าจ้างขั้นต่ำมีแนวโน้มที่จะส่งผลให้เกิดการว่างงาน เนื่องจากการหลังไหลเข้ามาของแรงงานต่างชาติ การขาดทักษะ และปัญหาเงินเฟ้อ

๒. ลูกจ้างยังไม่ได้รับการดูแลด้านความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี เนื่องจากสถานประกอบกิจการขาดการจัดให้มีความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีแก่ลูกจ้าง ลูกจ้างขาดการตระหนักในการดูแลตนเองเพื่อให้ความปลอดภัยและมีมาตรฐานที่ดีในการทำงาน ในเชิงป้องกัน และการผลิตบุคลากรทางการแพทย์สาขาอาชีพเวชศาสตร์ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการด้านแรงงาน (มีแพทย์เลือกเรียนน้อยมาก) และไม่สอดคล้องกับการประกาศใช้ พ.ร.บ. ความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน เนื่องจากไม่สามารถผลิตแพทย์เฉพาะทางได้ทันความต้องการของสถานประกอบการที่ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามพ.ร.บ.ความปลอดภัยฯดังกล่าว

๓. รัฐบาลกำลังอยู่ในระหว่างการศึกษาให้สัตยาบันอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว และฉบับที่ ๙๘ ว่าด้วยสิทธิในการรวมตัว และการเจรจาต่อรอง ตามที่องค์กรแรงงานได้เรียกร้อง และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว

๔. ผู้ใช้แรงงานยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวสิทธิในการประกันสังคม แนวปฏิบัติและผลประโยชน์ที่จะได้รับ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ได้เต็มที่ นอกจากนี้พระราชบัญญัติประกันสังคมยังไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองการเกิดโรคจากการทำงานซึ่งเป็นความเสี่ยงที่สำคัญของผู้ใช้แรงงาน

๕. ผู้ใช้แรงงานยังมีปัญหาเรื่องหนี้สินเป็นจำนวนมาก และถูกระบุว่าเป็นกลุ่มอาชีพที่เสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติดมากที่สุด

๖. ปัจจุบันประเทศไทยได้ขยายความคุ้มครองสำหรับกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓ แต่อาจมีปัญหาการได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนต่ำ และรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากผู้รับงานไม่มีทักษะและมีมือการทำงานในหลายๆ สาขาอาชีพ ผู้รับงานมีจำนวนมากแต่ไม่มีการรวมกลุ่มจึงขาดอำนาจต่อรอง ผู้รับงานขาดความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการ

๗. แรงงานโยกย้ายถิ่นในประเทศยังพบกับปัญหาของการได้รับค่าแรงที่ไม่เป็นไปตามค่าแรงขั้นต่ำที่กำหนดส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานโยกย้ายถิ่นที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย รวมทั้งการดูแลเรื่องอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน ความเท่าเทียมในการได้รับความยุติธรรม และไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. กำกับให้มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อคุ้มครองสภาพการจ้างให้เป็นไปตามมาตรฐานของกฎหมาย โดยให้ลูกจ้างได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน รวมทั้งคุณลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานที่เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้แก่ผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งเผยแพร่และให้การศึกษาแก่องค์กรผู้ใช้แรงงานและผู้ใช้แรงงานให้ทั่วถึงอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ใช้แรงงาน

๒. ส่งเสริมการคุ้มครองให้ผู้ใช้แรงงานได้รับความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี โดย

๒.๑ กำกับให้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ อย่างจริงจัง โดยมีการตรวจสอบการดำเนินงานของสถานประกอบการ เพื่อกระตุ้นให้การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ จัดสถานประกอบกิจการมีระบบบริหารการจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน

๒.๓ เผยแพร่และให้การศึกษแก่ลูกจ้างและนายจ้างเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบกิจการ ให้ทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง

๒.๔ ควรมีมาตรการให้ภาคเอกชนเข้ามาดูแลเรื่องสิทธิและสวัสดิการตลอดจนคุณภาพชีวิตของแรงงานให้มากขึ้น ให้สถานประกอบกิจการมีความรับผิดชอบต่อสังคม มิใช่คำนึงถึงประโยชน์เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเพราะปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชาชนในเขตอุตสาหกรรม รวมถึงแหล่งเสื่อมโทรม

๒.๕ ส่งเสริมให้แรงงานมีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลเบื้องต้นจากสถานประกอบกิจการ

๓. ส่งเสริมสิทธิของแรงงานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ได้แก่

๓.๑ การส่งเสริมและพัฒนาระบบแรงงานสัมพันธ์ ตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อป้องกันความขัดแย้ง และเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีต่อกันระหว่างสถานประกอบกิจการ ลูกจ้าง สหภาพแรงงาน และองค์กรแรงงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ เร่งรัดการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สัตยาบันอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว พ.ศ. ๒๕๔๑ และอนุสัญญา ฉบับที่ ๙๘ ว่าด้วยการปฏิบัติตามหลักการเกี่ยวกับสิทธิในการรวมตัวและร่วมเจรจาต่อรอง พ.ศ. ๒๕๔๒

๔. ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้รับงานไปทำที่บ้านให้ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓ สนับสนุนการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือและวิชาชีพแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริม คุ้มครอง และแก้ปัญหาผู้รับงานไปทำที่บ้านให้เข้มแข็ง รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ให้มีความตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

๕. ส่งเสริมสิทธิการประกันสังคม ดังนี้

๕.๑ การสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านการประกันสังคม ทั้งกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทนต่อแรงงาน นายจ้าง และประชาชนที่เกี่ยวข้อง โดยประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในทุกช่วงวัยอย่างทั่วถึง เพื่อให้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของการได้รับความคุ้มครองจากระบบประกันสังคม

๕.๒ การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ และพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อขยายความคุ้มครองประกันสังคมให้ครอบคลุมลูกจ้างเพิ่มขึ้น และเพิ่มสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายประกันสังคมและกฎหมายเงินทดแทน ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

๖. เสริมสร้างความเข้มแข็งของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานอย่างเพียงพอ ประกันค่าแรงขั้นต่ำ และความปลอดภัยในการทำงาน และประกันการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและความยุติธรรมของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานอย่างเท่าเทียมกัน

๑๘. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนจน/ผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา

คนจน หมายถึง บุคคลที่มีรายได้น้อยไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นขั้นต่ำ หรือมีรายได้หรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการในชีวิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของคนในสังคมเดียวกัน และด้อยโอกาสที่ตั้งหลักปักฐานในเขตเมือง ในลักษณะครอบครัวไม่ว่าเป็นการชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม สำหรับคนจนเมืองอาจจำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัยได้ ๕ กลุ่ม คือ คนจนเมืองในชุมชนแออัด คนจนเมืองในชุมชนได้สะพาน คนจนเมือง ริมคลอง กรรมกรก่อสร้างนอกระบบ และคนไร้ที่อยู่

การพัฒนาได้สร้างปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญของประเทศไทย ในปี ๒๕๕๓ พบว่า สัดส่วนคนจนในบางจังหวัดยังมีค่าสูงจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๔%จำนวน ๔๕ จังหวัด ได้แก่ ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี ตราด กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ลำพูนแพร่ พะเยา อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตรโลก นครราชสีมา สุรินทร์ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภูสระแก้ว ลำปาง อุตรดิตถ์ น่าน เชียงราย ตาก เพชรบูรณ์ ยโสธร ชัยภูมิ สุโขทัย แม่ฮ่องสอน อุดรธานี บุรีรัมย์ศรีสะเกษ ขอนแก่น เลย หนองคาย ร้อยเอ็ด ระนอง นราธิวาส มหาสารคาม สกลนคร มุกดาหาร ปัตตานีกาฬสินธุ์ นครพนม โดยที่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดในประเทศ คือ แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีจำนวนคนจนมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรจังหวัด (๕๙.๗๗)%๕

คนจนในเขตเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในกิจการที่ไม่เป็นทางการ เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย หาบเร่ แผงลอย รับเหมางานมาทำ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขับรถแท็กซี่ ลูกจ้างโรงงาน คนงานก่อสร้าง และคนงานแบกหามตลอดจนไม่มีอาชีพ ทำให้มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน สภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงถาวร ทรุดโทรมและแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ มักก่อสร้างใกล้แหล่งงานโดยการเช่าที่ดิน เช่าบ้าน หรือบุกรุกที่ดินของเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐนอกจากนี้คนจนเมืองบางส่วนไม่มีที่อยู่อาศัย สภาพการเช่นนี้ทำให้คนจนเมืองขาดโอกาสในการรับบริการพื้นฐานทางสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคและอื่น ๆ คนจนถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพและไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

สภาพปัญหา

๑. ปัญหาที่อยู่อาศัย คนจนส่วนใหญ่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีที่อยู่อาศัยที่แออัด ไม่ได้มาตรฐานขั้นต่ำของคุณภาพชีวิต

๒. ปัญหาการบริการพื้นฐานของรัฐ คนจนขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการทางสังคมของรัฐ เช่น การศึกษา การบริการด้านสาธารณสุข การคุ้มครองแรงงาน/สวัสดิการ ไม่ได้รับบริการพื้นฐานทางสาธารณูปโภคอย่างทั่วถึง เช่น ประปา ไฟฟ้า คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาสุขภาพอนามัย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา แรงงาน ปัญหายาเสพติด และโรคเอดส์ เป็นต้น

๓. ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรมของคนจน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เร่งแก้ไขปัญหาที่โครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนได้รับสิทธิในการพัฒนาอย่างเสมอภาค ได้แก่ การปฏิรูปการกระจายการถือครองที่ดินและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การปฏิรูประบบประกันสังคมให้บุคคลทุกกลุ่มได้รับการดูแลจากรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

๒. ส่งเสริมศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เช่น การคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดและเอื้อต่อการดำรงชีวิต และสิทธิในการดำรงรักษาวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและให้ข้อคิดเห็นต่อโครงการพัฒนาต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน

๓. ให้บริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของคนจน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่เพียงพอ จัดหาที่อยู่อาศัย

๔. ต้องส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมภายในชุมชนของคนจนเมือง ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสมและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

๕. แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างชั้นพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมในสังคมและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสและบริการต่าง ๆ ของคนยากจนและคนชายขอบ เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถใช้สิทธิของตนเองได้ตามที่ระบุไว้ในแผนและนโยบายการปฏิรูปประเทศ

๖. ส่งเสริมมาตรการอย่างต่อเนื่องในการปรับใช้แผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อลดความยากจน รวมถึงมุ่งช่วยเหลือคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่เพียงพอ และดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มและสร้างความเข้มแข็งให้กับแผนงานด้านสังคมที่ประสบผลสำเร็จนับจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความจำเป็นในการต่อสู้กับความยากจนและการกีดกันทางสังคมบนพื้นฐานของการกระจายความมั่งคั่งอย่างเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การบรรลุสวัสดิการที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับประชาชน

๑๙. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเกษตรกร

สิทธิของเกษตรกร หมายถึง สิทธิเข้าถึงทรัพยากรทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคมมีสิทธิกำหนดการพัฒนาตนเองและการเสริมสร้างศักยภาพ โดยการรวมตัวเป็นองค์กรเพื่อการมีส่วนร่วมในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่สมคุณค่าความเป็นคนโดยสมบูรณ์ ปัจจุบันมีจำนวนเกษตรกรที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้จำนวนทั้งสิ้น ๗,๑๕๕,๖๗๓ ครัวเรือน (มกราคม ๒๕๕๕) ซึ่งต้องการการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันด้านคุณภาพสินค้าผลิตผลในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ การมีที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการทำการเกษตร ได้แก่ แหล่งน้ำ และปัจจัยอื่นๆ รวมทั้งการได้รับความคุ้มครองเรื่องราคาพืชผลเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัวขั้นพื้นฐาน

นอกจากกลุ่มเกษตรกรที่มีการขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ในปัจจุบันยังมีผู้ประกอบการเกษตรแต่มีได้ขึ้นทะเบียนอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เนื่องจากระบบการผลิตทางการเกษตรในปัจจุบันมีกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรม การเกษตรและอาหารได้เข้ามาลงทุนประกอบการ (เกษตรพันธะสัญญา) ด้วยการสนับสนุนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ ๖ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน สำนักงานสถิติแห่งชาติคาดการณ์ว่ามีเกษตรกรที่อยู่ในระบบเกษตรพันธะสัญญาไม่น้อยกว่า ๑๕๐,๐๐๐ รายทั่วประเทศ และมีผู้ใช้แรงงานภายใต้ระบบดังกล่าวไม่น้อยกว่า ๔๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานโดยตรง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ,๒๕๕๔)

สภาพปัญหา

๑. ยังมีเกษตรกรจำนวนมากไร้ที่ทำกินหรือมีที่ทำกินไม่เพียงพอ ต้องเช่าที่ดินเป็นเหตุให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและไม่สนใจพัฒนาคุณภาพที่ดินเพื่อการเกษตร และที่ดินมีราคาแพงจนประชาชนเข้าถึงได้ลำบาก (แนวทางปฏิรูปประเทศไทย ,๒๕๕๔)

๒. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังใช้สารเคมีในการผลิตทั้งปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง รายได้จากการทำการเกษตรไม่เพียงพอในการดำรงชีพ และเป็นอันตรายต่อสุขภาพทั้งของตนเองและกระทบสิทธิของผู้บริโภคและประชาชนทั่วไป

๓. เกษตรกรยังขาดการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันด้านคุณภาพสินค้าผลิตผล ในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘

๔. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาท และหลักการของการจัดตั้งสหกรณ์ว่าการรวมกลุ่มทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองทางด้านการขายผลผลิต การซื้อปัจจัยการผลิต ส่วนใหญ่ไปเน้นการกั๊ยมกั๊มนี่สิน

๕. ปัญหาของเกษตรพันธะสัญญา การดำเนินการในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังกล่าวของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม แม้อุดมคติจะสอดคล้องกับแนวทางของตลาดเสรี แต่จากการศึกษาวิจัยสภาพการดำเนินชีวิตและสวัสดิการของเกษตรกรที่อยู่ภายใต้ระบบการเกษตรแบบพันธะสัญญา พบว่าเกิดความไม่เป็นธรรมในลักษณะต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้ เนื่องจากการไม่มีอำนาจต่อรองและการที่อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าในแทบทุกๆ ด้านของเกษตรกร ปัญหาความไม่เป็นธรรมดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปของการยื่นข้อเรียกร้องให้รัฐแก้ปัญหา การปิดถนนประท้วง การถูกฟ้องร้อง การตกเป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบ การตกอยู่ภายใต้ความกลัวต่างๆ โดยเฉพาะอำนาจอิทธิพลของเครือข่ายธุรกิจการเกษตร ซึ่งสภาพปัญหาที่เกษตรกรในกลุ่มเผชิญอยู่เกิดขึ้นจากผลกระทบจากนโยบายของรัฐ ปัญหาการจัดโครงสร้างองค์กรของรัฐที่รวมศูนย์แยกส่วน จนไม่สามารถทำให้เกิดการบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหาการผูกขาดตลาดทั้งตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดผลผลิต การขาดระบบการปรับปรุงระบบการจัดการของรัฐที่จะแก้ปัญหาของเกษตรกรซึ่งมีความพลวัตสูงได้อย่าง

ครบวงจร มีความต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกลไกที่เกษตรกรสามารถที่จะเข้าถึงได้ง่ายและมีความเข้าใจปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ภายใต้ระบบการผลิตแบบพันธะสัญญา ซึ่งเป็นปัญหาจากระบบกฎหมายที่ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรและผู้ใช้งานที่อยู่ในระบบการผลิตแบบนี้ ทั้งกรณีการขาดความเข้าใจของนักกฎหมาย การไม่มีกฎหมายที่เพียงพอและเหมาะสม รวมถึงการขาดการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เพราะการผูกขาดแข่งโดยอิทธิพลทางการเมืองและอำนาจเหนือตลาด แม้ในปัจจุบันตามบทบัญญัติมาตรา ๘๔ (๘) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ จะกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องส่งเสริม ค้ำครองเกษตรกร และแม้จะมีการจัดตั้งสภาเกษตรกรแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๑ แล้วก็ตาม แต่ปัญหาต่างๆ ก็ยังคงมีอยู่และส่งผลกระทบต่อเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานต่อกลุ่มเกษตรกร ต่อชุมชน กลุ่มผู้ใช้แรงงานภาคการเกษตร และต่อผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การให้เกษตรกรมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน โดยเร่งดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน รวมทั้งสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น เช่น แหล่งน้ำ สินเชื่อ และงบประมาณ รวมทั้งการประกันราคาพืชผลที่เป็นผลผลิตให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตขั้นต่ำ

๒. การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเกษตรกร ทั้งสิทธิของตนเองและการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิของผู้อื่นที่เกิดจากการใช้สารเคมี

๓. การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทั้งด้านเทคนิค การเงิน และการจัดการ การตลาด การแปรรูป เพื่อให้สามารถจัดการการเกษตรในครัวเรือนของตนเองให้มีคุณภาพมาตรฐานและแข่งขันได้ และให้เข้าถึงผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ทางด้านเกษตร รวมทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔. รัฐควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรให้เป็นสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง โดยให้มีความเข้าใจหลักการและการดำเนินงานสหกรณ์ว่าต้องมีกลไกในการขับเคลื่อนให้มีอำนาจในการต่อรอง

๕. สนับสนุนการกระจายสิทธิถือครองในที่ทำกิน เพื่อให้เกษตรกรมีที่ทำกินของตนเองเป็นหลักแหล่งของตนเอง และส่งเสริมให้สามารถช่วยตนเองได้

๖. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรแหล่งน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่เกษตร รวมทั้งการส่งเสริมให้ได้รับสิทธิในการได้รับการชดเชยค่าเสียหายทางการเกษตรจากภัยธรรมชาติอย่างเหมาะสม

๗. สำหรับปัญหาที่เกิดจากระบบการเกษตรแบบพันธะสัญญา ต้องมีการดำเนินการเพื่อสร้างความเป็นธรรม เกิดระบบการคุ้มครองสิทธิ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่เป็นธรรม ยั่งยืน และนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงต่อความเป็นมนุษย์ ดังต่อไปนี้

๗.๑ มาตรการระยะสั้น

(๑) จะต้องดำเนินการพัฒนาโลกทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม ตั้งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบการกำกับดูแลการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกๆ ฝ่าย

(๒) ปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกษตรกรได้รับการคุ้มครองให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการผลิต การจำหน่าย ได้ง่ายขึ้น

(๓) แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ.๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ เพื่อให้การคุ้มครองแก่เกษตรกรและแรงงาน ภายใต้การพัฒนา ระบบสัญญามาตรฐาน

๗.๒ มาตรการระยะกลาง

(๑) ในฐานะที่เป็นประเทศเกษตรกรรมและมีเกษตรกรจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและสร้างระบบกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของเกษตรกรที่สอดคล้องกับหลักการสิทธิเกษตรกรสากลซึ่งประกอบด้วยสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิทธิในการดำรงอยู่ของความเป็นเกษตรกรและความมั่นคงเพียงพอของอาหาร สิทธิในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตอาหารและเข้าถึงทรัพยากรสาธารณสุขอย่างเพียงพอ สิทธิการประกันความมั่นคงในผลตอบแทนจากผลผลิตที่ควรจะได้รับ สิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมทางอาหาร สิทธิการรักษาวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน

(๒) เพื่อเป็นการปรับโครงสร้างของระบบการผลิตทางการเกษตรให้เกิดความเป็นธรรมควบคู่ไปกับความมีประสิทธิภาพ การมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกร และมีความมั่นคงทางอาหารของสังคมไทย จำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบกฎหมายเพื่อจัดความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร บริษัท ผู้บริโภค และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม

๒๐. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ ตามคำนิยามในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไปจากการประมาณการการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึง ๑ ใน ๔ ของประชากรและเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบภายในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๗๑ สัดส่วนประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๑๑.๑ เป็นร้อยละ ๒๓.๕ หรือเกือบ ๑ ใน ๔ ของประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยมีลักษณะที่เป็นเฉพาะและแตกต่างอย่างมากจากประเทศอื่นๆ ที่ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เช่น ญี่ปุ่น และประเทศในยุโรป คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีสาเหตุสำคัญจากภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ที่ลดลง ซึ่งลดสัดส่วนประชากรในวัยเด็กและวัยแรงงานของประเทศ ประกอบกับการพัฒนาทางสาธารณสุขแบบก้าวกระโดด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประชากรมีอายุขัยโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกลับไม่ได้ขยายตัวรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและยังคงจัดอยู่เพียงในระดับประเทศรายได้ขนาดกลางเท่านั้น แตกต่างกับสังคมผู้สูงอายุในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น และยุโรปตะวันตก ซึ่งมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับสูง

ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับความพร้อมของประเทศในการจัดการในมิติต่างๆ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสวัสดิการ สาธารณสุข และการศึกษา โดยในปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะได้พัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุไปอย่างก้าวหน้าเมื่อเทียบกับในอดีต แต่ยังคงมีประเด็นท้าทายที่สำคัญในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยั่งยืนของระบบ ความทั่วถึงของสวัสดิการ และความเพียงพอของสวัสดิการที่ได้จัดสรรให้เหมาะสมแก่การดำรงชีพ

สภาพปัญหา

๑. สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสงเคราะห์ และส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการโอนทรัพยากรจากภาครัฐไปสู่ผู้สูงอายุ จึงขาดความยั่งยืน เนื่องจากโครงสร้างประชากรในอนาคตที่จะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลให้สัดส่วนภาระของรัฐบาลที่ต้องแบกรับงบประมาณด้านสวัสดิการสูงขึ้นเรื่อยๆ

๒. การเตรียมความพร้อมสำหรับประเทศในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุยังคงมีลักษณะที่ค่อนข้างแยกส่วน กล่าวคือ เป็นการมองที่ผู้สูงอายุอย่างเดียว และใช้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แต่เพียงหน่วยงานเดียวเป็นหลักในการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งอาจทำให้ขาดมิติการมองปัญหาอย่างเป็นภาพรวม เนื่องจากสภาพปัญหาของสังคมผู้สูงอายุมีลักษณะที่เชื่อมโยงกับภารกิจของหลายหน่วยงาน อาทิ การศึกษาของผู้สูงอายุ การออม และผลิตภาพของประชากรในวัยแรงงาน เป็นต้น

๓. ระบบการออมของประเทศยังคงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอให้เกิดการเปลี่ยนผ่านระบบสวัสดิการของประเทศ จากสวัสดิการของผู้สูงอายุที่ถูกรองรับจากภาษีของชนรุ่นหลัง ไปสู่ระบบเงินบำนาญที่ได้จากการเก็บออมของผู้สูงอายุเองในช่วงที่อยู่ในวัยแรงงาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางส่วนซึ่งมีรายได้คงที่จากเงินบำนาญยังเป็นกลุ่มที่อ่อนไหวกับอัตราเงินเฟ้อของประเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุที่แข็งแรงและสุขภาพดีให้ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งผู้สูงอายุมีความอ่อนด้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น

๒. ส่งเสริมการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

๓. ส่งเสริมมาตรการการจัดหางานที่เหมาะสมตามสภาพและความต้องการของผู้สูงอายุ และพิจารณาการขยายการเกษียณอายุราชการในตำแหน่งที่จำเป็นและในกลุ่มงานที่ผลิตภาพไม่ได้ลดลงไปตามวัย

๔. ปรับบทบาทกองทุนผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุได้รับทราบเกี่ยวกับบทบาทของกองทุน นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

๕. ส่งเสริมความพร้อมของประเทศและประชากรให้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยในการดำรงชีพที่เพียงพอและเอื้อต่อการเข้าถึงของผู้สูงอายุ และส่งเสริมการดูแลสุขภาพกายและใจ การอยู่ร่วมกัน เช่น มีการสร้างชุมชนผู้สูงอายุหลากหลายประเภท และความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ

๖. ส่งเสริมการดูแลระยะยาวและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสช่วยเหลือตนเองไม่ได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยจัดหาที่อยู่อาศัย การอำนวยความสะดวกให้ฟรี โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดหาหน้รับส่งไปโรงพยาบาล และส่งเสริมมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมที่จูงใจให้เกิดการดูแลและพึ่งพิงกันภายในครอบครัว อาทิ การเพิ่มเพดานเงินลดหย่อนภาษีของผู้อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา และให้บุตรทุกคนมีสิทธิลดหย่อนภาษีจากการอุปการะเลี้ยงดู และการให้สิทธิวันลาหยุดเพื่อดูแลบิดามารดาที่เจ็บป่วย เป็นต้น

๗. กำหนดนโยบายการเงินและการคลังของประเทศให้พร้อมรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และเอื้อต่อการพัฒนาหลักประกันทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ

๘. จัดสภาพแวดล้อม และจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้ผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ รวมทั้งได้รับสิทธิประโยชน์พิเศษต่าง ๆ จากการใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะ

๒๑. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเด็กและเยาวชน

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติเป็นการเฉพาะ โดยเด็ก หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ และเยาวชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ถึง ๒๕ ปีบริบูรณ์ โดยนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็ก (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้กำหนด เป้าประสงค์ตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ๑๑ ด้าน และมาตรการที่ต้องดำเนินการเร่งด่วน คือ ด้านครอบครัว ด้านคุณภาพกายและจิต ด้านการเสริมสร้างความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก เด็กกับผลกระทบจากโรคเอดส์ ด้านการศึกษา ด้านนันทนาการ ด้านวัฒนธรรมและศาสนา ด้านสื่อมวลชน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กที่ต้องการการคุ้มครองเป็นพิเศษ และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีแผนยุทธศาสตร์จังหวัดน่านอยู่สำหรับเด็กและเยาวชนในทุกจังหวัด

ทั้งนี้ ในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน เด็กและเยาวชนจำนวนมากยังคงต้องเผชิญกับปัญหาในหลายมิติ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงในการดำรงชีวิต การเลี้ยงดูในครอบครัว ความรุนแรงทั้งภายในโรงเรียนและความรุนแรงจากผลกระทบด้านความมั่นคงในพื้นที่โดยเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนสิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการที่จำเป็นต่อการพัฒนาในวัยเด็ก เช่น การศึกษา ที่ยังคงมีปัญหาในเรื่องคุณภาพ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข ดูแล และคุ้มครองอย่างเร่งด่วน

สภาพปัญหา

๑. เด็กและเยาวชนจำนวนมากยังต้องประสบกับปัญหาความมั่นคงในการดำรงชีวิต และต้องเผชิญกับความรุนแรงรอบด้าน ทั้งความรุนแรงระหว่างเด็กและเยาวชนเองภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการกระทำรุนแรงของสมาชิก ความรุนแรงผ่านสื่อสารสนเทศต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการเลียนแบบพฤติกรรมความรุนแรง ความรุนแรงจากสภาพแวดล้อมของสถานที่อยู่อาศัยและสถานศึกษาซึ่งสามารถเข้าถึงร้านขายสุรา บุหรี่ ร้านเกม และสถานบันเทิงได้โดยง่าย ตลอดจนความรุนแรงในพื้นที่เสี่ยงภัยหลายแห่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒. บทบาทและหน้าที่ของครอบครัวในการดูแลและสร้างความมั่นคงในพัฒนาการของเด็กถดถอยลงอย่างมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนสภาพสังคมไปสู่สังคมแบบปัจเจกซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวน้อย อีกทั้งสภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจและการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานของวัยแรงงานในชนบทยังส่งผลให้แนวโน้มของสภาวะการณของพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว (Single parent) หรือการปล่อยให้เด็กอยู่ในความดูแลของผู้สูงอายุ (Skipped generation) เพิ่มมากขึ้น

๓. เด็กบางส่วนจำเป็นต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุยังน้อย ทำให้ขาดวุฒิภาวะ วุฒิการศึกษา ตลอดจนประสบการณ์ในวิชาชีพที่จำเป็นในการทำงานอย่างเข้าใจในสิทธิที่พึงมี และบ่อยครั้งมักถูกเอาเปรียบ หลอกลวง และถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาความไม่สอดคล้องของการศึกษาที่ได้รับและความต้องการของนายจ้าง (Job mismatch) ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานทั้งที่แท้จริงและการว่างงานแฝงของกลุ่มผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีค่อนข้างสูง

๔. ระบบการศึกษาในทุกระดับยังคงเป็นปัญหาในเชิงคุณภาพที่ไม่สามารถเตรียมความพร้อมแก่เด็กในการเข้าสู่พัฒนาการในขั้นต่อไปอย่างเพียงพอ อีกทั้งระบบการวัดผลการศึกษาระดับชาติ เช่น แบบสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ยังขาดมาตรฐานและมีความผิดพลาดหลายครั้ง สร้างความไม่เป็นธรรมและไม่สามารถเปรียบเทียบศักยภาพของเด็กที่เข้าทดสอบในแต่ละรุ่นได้

๕. กลุ่มเด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษยังคงมีปัญหาในหลายด้าน อาทิ การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานศึกษาอย่างทั่วถึงสำหรับเด็กพิการ การดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ การขาดความชัดเจนของสิทธิและทิศทางของนโยบายของประเทศต่อเด็กไร้สัญชาติ เด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการ

กระทำความผิดและเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความรุนแรง เด็กในพื้นที่พักพิงของผู้หนีภัย เด็กที่เป็นบุตรแรงงานต่างด้าว กลุ่มวัยรุ่นท้องไม่พร้อม กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ถูกปล่อยปละละเลยให้เข้าสู่กระบวนการมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากการจัดให้มีการเรียนการสอนเพศศึกษาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงบริการด้านสุขภาพที่ครอบคลุมถึงอุปกรณ์ป้องกันการตั้งครรภ์และติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ ส่งผลให้แม่วัยเยาว์มีจำนวนพุ่งสูงขึ้น และปัญหาเด็กที่เป็นเหยื่อจากการแสวงหาประโยชน์ทางเพศและการค้าเด็กที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. บูรณาการนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงในชีวิตของเด็กในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ และกำหนดมาตรการสนับสนุนในรูปแบบที่หลากหลายและเพียงพอ อาทิ การเพิ่มเงินค่าตอบแทนเลี้ยงชีพแก่ครูในพื้นที่อย่างเพียงพอ การจัดระบบเดินทางระหว่างบ้านและโรงเรียนที่ปลอดภัย การเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยในเขตโรงเรียนให้เป็นเขตปลอดความรุนแรงอย่างแท้จริง และจัดหามาตรการรองรับและการส่งต่อและรับโอนนักเรียนและครอบครัวที่ประสงค์จะอพยพไปประกอบอาชีพและศึกษาในเขตพื้นที่อื่น

๒. ควบคุมพื้นที่บริเวณสถานศึกษาให้เหมาะสมกับการศึกษาและการเรียนรู้ และปลอดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น ร้านจำหน่ายสุรา บุหรี่ และร้านเกม และสร้างความตระหนักและวิจาร์ณญาณของเด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง ในการกลั่นกรองเนื้อหาข่าวสารและสื่อสารสนเทศที่ได้รับ

๓. จัดให้มีมาตรการบังคับทางแรงงานที่เอื้อต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว อาทิ การจัดให้มีพื้นที่ดูแลเด็กเล็กในสถานประกอบการขนาดใหญ่ เป็นต้น และส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนถิ่นในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดูแลเด็กและผู้สูงอายุ

๔. พัฒนาความรู้ของเด็กเกี่ยวกับสิทธิที่พึงได้รับในการทำงาน โดยบรรจุในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเร่งรัดการมีส่วนร่วมของนักเรียน นายจ้าง และครู ในการกำหนดเนื้อหาและหลักสูตรการศึกษาในระดับสูง เพื่อกำหนดแนวทางและเนื้อหาการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของตลาดงานในอนาคต

๕. เร่งพัฒนาระบบการวัดผลการศึกษามีคุณภาพโดยเน้นหลักความมีมาตรฐาน การสร้างความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ (accountability) ของหน่วยงานที่จัดทำระบบการวัดผลการศึกษาเพื่อลดความผิดพลาดของระบบ

๖. เร่งรัดมาตรการในเชิงป้องกันที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งอำนวยการควบคุมดูแลในสถานศึกษาสำหรับเด็กพิการอย่างทั่วถึง การดูแลสุขภาพเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้อง การสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางทางกฎหมาย รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กไร้ที่อยู่ เด็กไร้สัญชาติ เด็กในพื้นที่พักพิงของผู้หนีภัย และเด็กที่เป็นบุตรแรงงานต่างด้าว ตลอดจนมาตรการป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากปัญหาเด็กที่เป็นเหยื่อจากการแสวงหาประโยชน์ทางเพศและการค้ามนุษย์ในเด็ก

๗. ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงหน้าที่ในฐานะพลเมืองควบคู่กับสิทธิที่พึงจะได้รับ และมีสิทธิได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเสมอกันทั้งในเมืองและชนบท

๘. คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิในการถึงข้อมูลความรู้เรื่องเพศ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะป้องกันตนเองในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศในวัยรุ่นได้

๙. คุ้มครองสิทธิในการศึกษาของกลุ่มเด็กที่ถูกระบุว่ามีปัญหาพฤติกรรม เช่น ดิตยาเสพติด การพนัน ดิตเกม ใช้ความรุนแรง มีความสัมพันธ์ทางเพศ และตั้งครรรภ์ในวัยเรียน

๑๐. การให้สิทธิประโยชน์พิเศษต่าง ๆ สำหรับเด็กในการใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะ อาทิ การให้ส่วนลดการอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษ เป็นต้น

๒๒. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มสตรี

สิทธิมนุษยชนของสตรีในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ โดยเฉพาะมาตรา ๓๐ กำหนดให้หญิงชายมีสิทธิความเท่าเทียมกัน ส่งผลให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหลายฉบับที่มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เพื่อให้หญิงชายมีความเสมอภาคกันทางกฎหมาย ปัจจุบันสตรีเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น ทั้งการศึกษา สุขภาพ และการจ้างงาน และมีบทบาทในการพัฒนาประเทศชาติมากขึ้นด้วย ประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกในช่วงปลายแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ ๖ แต่การมีส่วนร่วมทางทางการเมืองของสตรีในระดับอื่น ๆ ยังคงมีสัดส่วนน้อย แม้จะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นก็ตาม ๗ การดำรงตำแหน่งผู้บริหารในราชการพลเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงเป็นเพียง ๑ ใน ๔ ของผู้บริหารทั้งหมด๘ ในส่วนของภาคเอกชนผู้หญิงดำรงตำแหน่งผู้บริหารมากเป็นลำดับต้น ๆ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ๙

อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังมีผู้หญิงหลายกลุ่มที่ถูกละเมิดสิทธิ เนื่องจากเจตคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย ซึ่งเป็นรากเหง้าของการเลือกปฏิบัติ ประกอบกับปัจจัยร่วมอื่น ๆ เช่น การมีการศึกษาน้อย ยากจน การแสดงความกตัญญูตามค่านิยมของสังคมไทย และกระแสบริโภคนิยม ผลักให้ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์และการขายบริการทางเพศ การดื่มสุรา การติดยาเสพติด ความหึงหวง การพึ่งพาทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การขาดทักษะชีวิต การขาดอำนาจการต่อรองในการมีเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิด หรือความไม่พร้อมทางด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงตั้งครรรภ์ไม่พร้อม

สภาพปัญหา

๑. การค้าหญิงและเด็ก เป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่มีมาอย่างยาวนานและมีผลกระทบต่อชื่อเสียงของประเทศในประชาคมโลก ประเทศไทยพยายามแก้ไขปัญหานี้ โดยประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม อย่างไรก็ตามการป้องกันและปราบปรามและการประเมินปัญหาในภาพรวมยังคงมีความยากลำบาก เนื่องจากกลุ่มผู้ค้ามนุษย์มีเครือข่ายที่โยงใยอย่างเป็นระบบและมีอิทธิพลมาก บ่อยครั้งที่การค้ามนุษย์เกิดขึ้นจากความยินยอมพร้อมใจของเหยื่อ เนื่องจากสภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ เหยื่อจึงไม่ประสงค์จะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบ นอกจากนั้นการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์โดยเฉพาะการขายบริการทางเพศมักถูกประณามตีตราจากสังคม

๒. การกระทำรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวและการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน มีสาเหตุมาจากระบบสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ทำให้ผู้ชายมีเจตคติที่มีแนวโน้มกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิงโดยไม่คิดว่าเป็นสิ่งที่ผิดแม้ปัจจุบันความเท่าเทียมระหว่างหญิงชายจะได้รับการยอมรับมากขึ้นโดยลำดับ แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่และประเมินสถานการณ์ในภาพรวมได้ยากเช่นกัน เนื่องจากสตรีส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาไม่ประสงค์จะเอาผิดต่อผู้กระทำ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและหน้าที่การงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่มีสตรีจำนวนมากที่ต้องพึ่งพาสามีทางด้านเศรษฐกิจ จึงต้องยอมรับและอดทนต่อความรุนแรงดังกล่าว นอกจากนั้นสังคมส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง สังคมจึงละเลยไม่เห็นความสำคัญในการเข้าช่วยเหลือแก้ไขปัญหานี้

๓. ปัญหาการตั้งครรรภ์ไม่พร้อม ยังคงเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงในประเทศไทย จากผลการวิจัย “บันทึกประสบการณ์ของผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อม” พบว่า ผู้หญิงที่ตั้งครรรภ์ไม่พร้อม คิดเป็นร้อยละ ๔๕ ของผู้หญิงที่ตั้งครรรภ์ทั้งหมด โดย ๒ ใน ๓ ของผู้หญิงที่ตั้งครรรภ์ไม่พร้อมเป็นหญิงวัยทำงาน และ ๑ ใน ๓ เป็นวัยรุ่นและจากข้อมูลสถิติของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๔ พบว่า การคลอดบุตรจากแม่ที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยในปี ๒๕๕๔ แม่คลอดบุตรที่มีอายุ ๑๐-๑๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ สาเหตุของการ

ตั้งครุฑไม่พร้อมมาจากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศศึกษา ขาดอำนาจต่อรองในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์และเข้าไม่ถึงบริการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ตลอดจนขาดบริการปรึกษาทางเลือกและบริการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย แม้ว่าจะมีกฎหมายรับรองและระบุข้อยกเว้นเพื่อให้รัฐจัดบริการแล้วก็ตาม นอกจากนี้สภาพปัญหาของสตรีที่มีอายุน้อยและมีวุฒิภาวะไม่เพียงพอในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับเจตคติในการเปิดเผยเรื่องเพศ และการคบเพื่อนต่างเพศที่ปัจจุบันเปิดกว้างยิ่งขึ้น เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเข้าถึงการสื่อสารที่เชื่อมทุกประเทศในโลกเข้าด้วยกัน แต่การสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัวระหว่างบิดามารดาและบุตรยังคงค่อนข้างถูกปิดกั้น ๑๐

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมบทบาทของชุมชนในระดับพื้นที่ซึ่งเข้าถึงข้อมูลให้แจ่มเบาะแสบแก่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อปราบปรามการค้ามนุษย์ได้อย่างเคร่งครัด
๒. ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในการจัดสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานแก่สตรีที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ และถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี อาทิ การประกอบอาชีพ
๓. ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมดั้งเดิมของสังคมที่มีต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ที่ถือว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว ไปสู่ค่านิยมใหม่ที่มีความสำคัญในการแก้ปัญหาครอบครัวอย่างจริงจัง และถือว่าแก้ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาสังคม
๔. พัฒนาระบบ กลไกการดำเนินงานทางช่วยเหลือด้านสังคม และกระบวนการยุติธรรมอย่างครบวงจรเพื่อรองรับผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงทางเพศ
๕. เร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ประสบปัญหาความยากจนอย่างรุนแรง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างพื้นที่ รวมทั้งให้สตรีมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและความยากจนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาการค้ามนุษย์และความรุนแรงในครอบครัว
๖. ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เสริมสร้างความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและอนามัยเจริญพันธุ์แก่สมาชิกในครอบครัว และจัดให้บริการให้คำปรึกษาที่เป็นมิตรแก่สตรีวัยรุ่นในเรื่องสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ที่โรงเรียนและสถานที่วัยรุ่นสามารถเข้าถึงได้สะดวก
๗. เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสิทธิสตรีอย่างทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งรณรงค์ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายได้มากขึ้น

๒๓. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนพิการ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ให้คำจำกัดความของคนพิการว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ปัจจุบันรัฐได้จัดดำเนินการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ สวัสดิการสำหรับคนพิการให้ครอบคลุมทั้งในด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านสังคม โดยให้การรับรองสิทธิของคนพิการไว้ในกฎหมายหลายฉบับ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ ที่กำหนดมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยเหตุความแตกต่างของสภาพทางกายหรือสุขภาพ และมาตรา ๕๔ ที่ให้สิทธิคนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือจากรัฐ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการหลายฉบับทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑

นอกจากนี้มีการกำหนดนโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้อง อาทิ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๒ และวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ กำหนดให้หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ให้บริการโดยตรงแก่ประชาชนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้คนพิการเข้าถึงได้ และรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อีกทั้งยังได้มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติอย่างต่อเนื่องมาจนถึงฉบับที่ ๔ ในปัจจุบัน ซึ่งช่วยบูรณาการแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้มีประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะได้รับรองสิทธิหรือแม้กระทั่งกำหนดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการในที่สาธารณะต่างๆ ในทางปฏิบัติยังคงมีหน่วยงานหลายแห่งซึ่งแม้แต่หน่วยงานราชการเองที่ยังคงละเลยการจัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นแก่คนพิการตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้การจัดสรรสวัสดิการหลายด้านสำหรับคนพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา ยังคงค่อนข้างแยกส่วน คือ เป็นการให้การศึกษารหัสฝึกทักษะสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ มากกว่าที่จะเป็นการช่วยให้คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาในระบบปกติได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้เพียงพอเพียงแก่คนพิการในที่สุด

สภาพปัญหา

๑. ปัจจุบันแม้ว่าจะได้มีกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้สถานราชการและระบบขนส่งมวลชนต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นแก่คนพิการ แต่ในความเป็นจริงแล้วยังคงมีจำกัด เนื่องจากการขาดงบประมาณและการไม่เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวอย่างเพียงพอ จึงไม่ใช่กิจกรรมที่ถูกจัดลำดับความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ที่จะได้มีการดำเนินการในทันที

๒. ระบบสวัสดิการสำหรับคนพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษายังคงแยกส่วน และเน้นการให้การศึกษารหัสฝึกทักษะในเรื่องเฉพาะสำหรับคนพิการ ซึ่งยังไม่สามารถตอบสนองสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการได้อีกทั้งคนพิการยังไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาในระบบโดยมีสาเหตุบางส่วนจากการจัดสรรเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่ไม่เพียงพอและขาดการแนะแนวทางการประกอบอาชีพที่เหมาะสมหลังสำเร็จการศึกษา ส่งผลให้การศึกษาระบบของคนพิการเป็นไปได้ยาก และหลายคนเกิดความท้อแท้และไม่ประสงค์ที่จะเข้าศึกษาในที่สุด

๓. ความพิการยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพและปัญหาความยากจน ซึ่งส่งผลให้การรวมกลุ่มคนพิการทำได้ยาก เนื่องจากคนพิการจำนวนมากขาดรายได้เงินของตนเองและไม่สามารถปลีกเวลาในการรวมตัวและพัฒนากลุ่มให้เป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งและมีอำนาจการต่อรองเพื่อพิทักษ์รักษาสิทธิของตนได้เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เน้นการบังคับใช้กฎหมายหรือการดำเนินการในการจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและตรงตามความต้องการของแต่ละบุคคลแก่คนพิการในสถานที่ราชการและสถานที่สาธารณะโดยผลักดันให้ส่วนกลางจัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องให้แก่องค์กรหรือพื้นที่ที่ยังขาดเป็นการเฉพาะและกำหนดให้เรื่องดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานที่ราชการที่ต้องติดต่อกับประชาชน

๒. เร่งพัฒนาการเข้าถึงการศึกษาในระบบของคนพิการ อาทิ การจัดให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยและหอพักนักศึกษาของคนพิการ การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในรูปแบบที่คนพิการหลายกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ เป็นต้น นอกจากนี้ควรพิจารณาแนวทางการกำหนดสัดส่วนนักศึกษาพิการ (Affirmative action) ในมหาวิทยาลัย การให้ทุนการศึกษา และการรับรองการมีงานทำและจ้างงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหลังสำเร็จการศึกษาอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ เพื่อเป็นแต้มต่อและสร้างแรงจูงใจในการเข้าศึกษาในระบบของคนพิการ

๓. ส่งเสริมศักยภาพและบทบาทของคนพิการและองค์กรคนพิการในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการตัดสินใจเชิงนโยบาย การทำกิจกรรม การนันทนาการ และการรวมกลุ่มของคนพิการในลักษณะพหุภาคี โดยส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลและจัดสวัสดิการแก่คนพิการในระดับพื้นที่ บทบาทของภาคเอกชนในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility) ตลอดจนบทบาทของประชาชนทั่วไปในการปฏิบัติต่อคนพิการอย่างเข้าใจในสิทธิและศักดิ์ศรี และปรับทัศนคติที่มีต่อคนพิการอย่างผู้ที่เท่าเทียมกัน

๔. ส่งเสริมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการวิจัยด้านคนพิการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการ

๕. สร้างความตระหนักและส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อคนพิการในสังคม ปรับทัศนคติที่มีต่อคนพิการและส่งเสริมการปฏิบัติต่อคนพิการอย่างเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๖. ควบคุมให้มีการบังคับใช้กฎหมายแรงงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการอย่างจริงจัง พร้อมทั้งส่งเสริมการเตรียมความพร้อมสำหรับคนพิการเพื่อให้เข้าสู่การมีงานทำอย่างเหมาะสม

๗. จัดทำทะเบียนคนพิการตั้งแต่แรกเกิดให้ครอบคลุมทุกสาเหตุ เพื่อความเป็นธรรมในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ เช่น สวัสดิการและการเข้ารับการรักษา และจัดระบบสวัสดิการและเบี้ยยังชีพแก่คนพิการที่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม

๘. สร้างระบบเชื่อมโยงการรักษา ดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของคนพิการ ทั้งระบบบริการสุขภาพ ระบบการจัดสวัสดิการ ระบบการศึกษา ในระดับครอบครัวและชุมชน

๙. จัดสภาพแวดล้อม และจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ รวมทั้งได้รับสิทธิประโยชน์พิเศษต่าง ๆ จากการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะ

๑๐. ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำของหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน

๒๔. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ

คนไร้รัฐ (Stateless Person) หรือคนไร้สัญชาติ มีความหมายถึง “คนที่ตกหล่นจากการยอมรับของ รัฐอธิปไตย” ทั้งนี้ เพราะโดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป “รัฐ” ย่อมปรากฏตัวขึ้นเมื่อมีข้อเท็จจริงว่า หน่วยการปกครองหนึ่งได้แสดงให้เห็นปรากฏว่า มีอำนาจอธิปไตยที่สูงสุดเหนือดินแดนและประชากร ดังนั้น เมื่อไม่มีรัฐโดยยอมรับที่จะเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคลของเอกชนใด เอกชนนั้นจึงไร้ความคุ้มครองของรัฐโดยสิ้นเชิงซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (Territorial Sovereignty) และหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเหนือบุคคล (Personal Sovereignty) และหลักรัฐวิทยาทางกฎหมาย

ภายใต้หลักรัฐวิทยาทางกฎหมาย ความไร้รัฐย่อมเกิดแก่บุคคลเมื่อเขานั้นไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ตนมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐใดเลย กล่าวให้ชัดเจนก็คือ ไม่มีรัฐใดเลยบนโลกที่ยอมรับมีความสัมพันธ์กับบุคคลดังกล่าว

ดังนั้น ความไร้รัฐจึงเป็นสาเหตุของความไร้สถานะทางกฎหมาย ซึ่งจำแนกออกได้ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) ความไร้สถานะตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ (ตามพ.ร.บ.สัญชาติ) อันทำให้คนที่ตกอยู่ในปัญหานี้ ถูกเรียกว่า “คนไร้สัญชาติ” ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว พวกเขาอาจจะมีสัญชาติไทย แต่ไม่ได้แจ้งเกิดต่อเจ้าหน้าที่ในทันที เนื่องจากอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล จึงเป็นกลุ่มตกสำรวจหรืออาจเป็นผู้ที่ขาดหลักฐานพิสูจน์ตัวบุคคล หรือมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์การกำหนดสถานะบุคคลหรือตามที่กฎหมายว่าด้วยสัญชาติกำหนด

(๒) ความไร้สถานะตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง (ตามพ.ร.บ.คนเข้าเมือง) บุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายจะมีสถานะเป็น “คนหลบหนีเข้าเมือง” ซึ่งต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองที่เกี่ยวข้อง ทำให้คนเหล่านี้ไม่มีสถานะตามกฎหมาย นอกจากนี้บุตรของคนเหล่านี้ที่เกิดในประเทศไทยก็จะไม่มีการรับรองโดยรัฐไทย และไม่มีรัฐใดรับรอง จึงกลายเป็นคนไร้รัฐ

(๓) ความไร้สถานะตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร (ตาม พ.ร.บ.การทะเบียนราษฎร) อันทำให้คนที่ตกอยู่ในปัญหานี้ถูกเรียกว่า “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล (Undocumented Person)” หรือกรมการปกครองไทยเรียกบุคคลในสถานการณ์ดังกล่าวว่า “บุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน”

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายความว่า ชนต่างเผ่าหรือต่างเชื้อชาติ ที่อาศัยรวมกันกับชนเผ่าอื่นที่มีจำนวนมาก ซึ่งอาจหมายรวมถึงกลุ่มบุคคลที่ได้มีสัญชาติไทย และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไปเข้ามาหรือพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยวิธีการหรือลักษณะที่แตกต่างกัน ๑๒ ซึ่งการให้ความหมายและการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์อาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ใช้ในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ของหน่วยงาน เช่น ตระกูลภาษา เชื้อสาย เป็นต้น สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ตามแผนฯ ฉบับนี้ จะครอบคลุมถึงบุคคลบนพื้นที่สูง ชาวเลคนไทยเชื้อสายมลายู และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิในสถานะบุคคลของกลุ่มชาติพันธุ์ถูกจัดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย เนื่องจากเป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้านต่างๆ อาทิ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านแรงงานและการประกอบอาชีพ ด้านการจัดสรรทรัพยากรและที่ดินทำกิน รวมทั้งยังคงมี ปัญหาที่เกิดจากความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกัน รวมทั้งปัญหาที่เกิดจากเจตคติในเชิงลบของสังคม

สำหรับกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้ลี้ภัยนั้น อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. ๑๙๕๑ ให้นิยามและความหมายของสถานภาพผู้ลี้ภัยว่า ผู้ลี้ภัย หมายถึง บุคคลที่จำเป็นต้องทิ้งประเทศบ้านเกิดของตนเองเนื่องจากความหวาดกลัวการถูกประหัตประหารหรือได้รับการคุกคามต่อชีวิตเนื่องจากสาเหตุข้อหนึ่งข้อใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ สมาชิกภาพในกลุ่มทางสังคม สมาชิกภาพในกลุ่มความคิดทางการเมืองแต่สถานะทางกฎหมายของผู้ลี้ภัยในประเทศไทยนั้น เนื่องจากไทยไม่ได้ลงนามเป็นประเทศภาคีสัญญา

ดังกล่าวหรือพิธีสารว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. ๑๙๖๗ จึงไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยโดยตรง ดังนั้นทางการไทยได้พยายามให้ใช้คำว่า “ผู้หนีภัยการสู้รบ” แทน

ผู้หนีภัยการสู้รบเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ผู้หนีภัยการสู้รบและผู้แสวงหาที่พักพิงต้องอพยพออกจากภูมิลำเนาของตนเอง เนื่องจากการไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมืองของรัฐหรือถูกคุกคาม ภัยอันตราย และถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐที่ตนเองอาศัยอยู่แต่เดิม ตลอดจนภัยอันตรายอื่น เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ ความอดอยาก ด้วยการที่กลุ่มคนเหล่านี้หนีการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมาแสวงหาที่พักพิงในประเทศที่แรกรับ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาผู้หนีภัยการสู้รบจึงจำเป็นต้องดำเนินการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศที่แรกรับ ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนในระยะยาวในประเทศต้นทางประเทศแรกรับ และประเทศที่สาม

นอกจากการที่เป็นสิ่งสมควรที่ต้องปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาตินิพจน์ และผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบตามหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว สิทธิของคนกลุ่มเหล่านี้ยังได้รับการรับรองจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ดังนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีการรับรองสิทธิของผู้ไร้รัฐ ชาตินิพจน์ และผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบจะปรากฏในมาตรา ๔, ๓๐, ๔๐, ๔๙, และ ๕๑

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (วรรคสาม) การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐาน เรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(๓) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

(๔) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(๕) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๖) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือคนพิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(๗) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(๘) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐมาตรา ๔๙ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา ๕๑ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขจากรัฐซึ่งต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐอย่างเหมาะสมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและทันต่อเหตุการณ์

สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๖ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ ๑๓ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา ข้อ ๘ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ ๕ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๒๘ ล้วนระบุให้ทุกคนมีสิทธิในการศึกษาโดยจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติและกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา ข้อ ๘ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๕ และ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ ๕ ระบุให้ประกันความเสมอภาคแห่งโอกาสเพื่อทุกคนจะสามารถเข้าถึงการบริการสาธารณสุข อาหาร การบริการทางสังคมที่จำเป็น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ภาค ๓ ข้อ ๒๗ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ภาค ๒ ข้อ ๓๐ ปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ ส่วนที่ ๑ ข้อ ๕ และ ข้อ ๒๐ และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ ๕ ให้หลักประกันในการปฏิบัติต่อสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นหนึ่งเดียวกันในแบบอย่างที่เป็นธรรมและเสมอภาคบนพื้นฐานเดียวกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด ชาติ หรือสังคมดั้งเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๗ ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ

สภาพปัญหา

๑. มีความเป็นอยู่อย่างแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการดูแลด้านสุขอนามัย และไม่สามารถเข้าถึงระบบการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมได้

๒. จากความเป็นอยู่อย่างแออัดและการไม่สามารถเข้าถึงระบบการป้องกันและรักษาพยาบาลที่ดีทำให้คนไร้รัฐอาจเป็นพาหะในการนำโรคระบาดต่างๆ มาแพร่ในหมู่คณะ หรือชุมชนของตน และอาจแพร่กระจายไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

๓. เด็กที่เกิดจากกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ ยังไม่มีโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษาที่เหมาะสมได้ นอกจากนี้เด็กที่เกิดจากคนกลุ่มเหล่านี้จะเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีการขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้อาจกลายเป็นปัญหาและภาระของประเทศในอนาคต

๔. ปัญหาการประกอบอาชีพ เมื่อไม่มีหลักฐานบัตรประชาชน ไม่ได้รับการศึกษา ทำให้โอกาสในการหางานทำน้อยลง และอาจจะต้องไปประกอบอาชีพที่รายได้น้อย หรือประกอบอาชีพอาชญากรรม เช่น ปล้น ขิง ทรัพย์สินค้ายาเสพติด ค่าประเวณี และก่อปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด

๕. ปัญหาด้านการเป็นเหยื่ออาชญากรรม เช่น การถูกประทุษร้ายทั้งทางทรัพย์สินและร่างกาย การถูกหลอกลวงตั้งแต่การหลอกไปทำงาน การโกงค่าแรง จนไปถึงการค้ำมนุษย์

๖. ปัญหาการถูกดูถูกดูหมิ่น ถูกกดขี่ข่มเหง และการเลือกปฏิบัติ อันเนื่องมาจากความแตกต่างของเชื้อชาติ สัญชาติ สีผิว และศาสนา

๗. ปัญหาข้อกฎหมาย ที่ยังไม่เกิดความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ไร้รัฐและกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้ลี้ภัย

๘. ปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมายต่อคนในกลุ่มเหล่านี้ ที่เจ้าหน้าที่ยังปฏิบัติได้ไม่ถูกต้อง ขาดการประสานงานกัน หรือแม้กระทั่งการละเว้นการบังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าหน้าที่กระทำผิดกฎหมายเสียเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์

๙. ปัญหาการสูญเสียสิทธิ การถูกละเลยสิทธิ หรือถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในกลุ่มชาติพันธุ์อันเนื่องมาจากปัญหาเรื่องสิทธิในสถานะบุคคล ความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกัน และเจตคติในเชิงลบของสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เร่งสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายของรัฐและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ไร้รัฐชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ และหลักฐานที่จำเป็นต้องใช้ในการพิสูจน์สัญชาติ

๒. ส่งเสริมมาตรการอย่างต่อเนื่องเพื่อประกันการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ไร้รัฐชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบทุกคนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมความปลอดภัย สิทธิ และสวัสดิการต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การประกอบอาชีพ และการบังคับใช้กฎหมายสำหรับกลุ่มคนดังกล่าว

๓. สร้างมาตรการเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์รวมถึงผ่านทางมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเสริมสร้างความเข้มแข็งของกรอบกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชน และบังคับกฎหมายดังกล่าวเพื่อคุ้มครองกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ

๔. สร้างหลักประกันให้ผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่พบในทะเลได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ตามที่ควรจะได้รับภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ

๕. ส่งเสริมมาตรการประกันการเคารพหลักการไม่ผลักดันกลับไปกรณีของผู้แสวงหาที่พักพิงและผู้หนีภัยการสู้รบ

๖. หลีกเลี่ยงการปิดพื้นที่พักพิงบริเวณชายแดนตะวันตกก่อนเวลาอันสมควร ในขณะที่เงื่อนไขสำหรับการกลับโดยสมัครใจ ปลอดภัย และสมศักดิ์ศรียังไม่พร้อม

๗. ดูแลความต้องการด้านความคุ้มครองของกลุ่มเปราะบางต่างๆ อาทิ กลุ่มชาวโรฮิงญา โดยให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันกับประเทศในภูมิภาคและองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

๘. ให้กลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ สามารถเข้าถึงหลักประกันสุขภาพได้ตามสิทธิ โดยพิจารณาการจัดให้มีหน่วยราชการเคลื่อนที่ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำบัตรแสดงสถานะที่เหมาะสมแก่ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล

๙. จัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อการบริหารจัดการระดับประเทศและระดับพื้นที่

๑๐. สร้างระบบการคัดเลือกและการกำหนดสถานะกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบในประเทศไทยเป็นลำดับตั้งแต่การเป็นผู้มีสิทธิขั้นพื้นฐาน การให้สิทธิอยู่ในประเทศชั่วคราวจนถึงการให้สัญชาติ

๑๑. พิจารณาเร่งรัดการกำหนดสถานะบุคคลของกลุ่มเป้าหมายภายใต้หลักเกณฑ์การกำหนดสถานะที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓ รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัญชาติ คนเข้าเมือง และการทะเบียนราษฎร ให้เอื้อต่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนแก่กลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ

๑๒. ประสานความร่วมมือกับประชาคมอาเซียนและประเทศในแถบเอเชียตอนใต้ อาทิ อินเดีย บังคลาเทศ ฯลฯ ร่วมพิจารณาหารือเพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการในระดับภูมิภาค

๑๓. พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ รวมทั้งแรงงานและการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวและผู้ติดตาม

๑๔. เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในสถานศึกษา เพื่อป้องกันการสร้างทัศนคติทางลบต่อกลุ่มชาติพันธุ์

๒๕. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มที่รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง

กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง ได้แก่ กลุ่มที่อยู่ในสถานการณ์หรือพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความรุนแรง เกิดจากสภาพความขัดแย้งทางสังคม ความขัดแย้งทางด้านการเมือง เช่น กลุ่มที่รับผลกระทบจากการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองการก่อเหตุประท้วง การก่อเหตุรุนแรงในสังคมของกลุ่มต่างๆ

กลุ่มคนเหล่านี้ นอกจากจะได้รับการคุ้มครองภายใต้สิทธิมนุษยชนแล้ว สิทธิของคนกลุ่มนี้ยังได้รับการรับรองจากสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒ กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภาค ๒ ข้อ ๒ กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ภาค ๓ ข้อ ๒๗ ปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ ส่วนที่ ๑ ข้อ ๕ ข้อ ๒๐ และข้อ ๓๐ ระบุว่าทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพในเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ทั้งนี้รัฐควรใช้มาตรการทางบวกที่เป็นเอกภาพและสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้ความมั่นใจ เคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งหลาย

สภาพปัญหา

๑. สถานการณ์ความรุนแรงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ภาครัฐยังดูแลไม่ทั่วถึง ในด้านการรักษาความปลอดภัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ผลกระทบจากความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ทั้งไม่ได้รับความคุ้มครองทางชีวิตและทรัพย์สิน และตกอยู่ในสภาวะความหวาดกลัวและวิตกกังวลกับสถานการณ์ความรุนแรง

๒. การเน้นหนักที่การดำเนินการตามกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง ทำให้มีข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๓. การก่อเหตุประท้วง การประท้วงจากความขัดแย้งทางการเมือง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พบว่ามีกลุ่มประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับผลกระทบจากการประท้วงถึงขั้นการสูญเสียทรัพย์สิน อวัยวะ และชีวิต

๔. ในสถานการณ์ความรุนแรงแต่ละครั้งที่เกิดความเสียหายและความสูญเสียทั้งในส่วนของประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่ายังไม่มี การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมต่อผู้กระทำความผิด รวมทั้งไม่มีการชดเชยหรือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเหมาะสม

๕. ความพยายามในการสร้างความปรองดองเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสถานการณ์รุนแรงยังไม่ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น การใช้แนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และ Community Policing รวมทั้งลดการประชาสัมพันธ์ในทางลบ

๒. ประกันว่าทุกฝ่ายจะได้รับความยุติธรรม รวมถึงประกันการให้ความสำคัญลำดับต้นกับการสร้างความปรองดอง และจัดประเมินผลตามแผนแม่บทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓. พิจารณาดำเนินการเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ในภาคใต้ของไทยอันสามารถนำไปสู่การยกเลิกการใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยทุกฝ่ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

๔. ส่งเสริมการสร้างความปลอดภัยระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม เพื่อนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองและสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพิ่มความพยายามในการสร้างความปลอดภัยระหว่างทุกชนชั้นในสังคมรวมถึงภาคส่วนต่างๆ บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตยและนิติธรรม

๕. จัดทำฐานข้อมูลคดีและผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในลักษณะบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการทบทวนการดำเนินคดีและการช่วยเหลือเยียวยา

๖. ทบทวนและปรับปรุงแนวทางการให้การชดเชยและเยียวยาผู้ที่สูญเสียและได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ความรุนแรงให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและมีความเท่าเทียมกัน

๗. ทบทวนและปรับปรุงแนวทางการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐตามผลกระทบที่ได้รับ โดยพิจารณาจากผลกระทบด้านร่างกาย จิตใจ ครอบครัว ทรัพย์สิน

๘. ทบทวนการดำเนินคดีแก่กลุ่มคนที่ถูกจับกุมจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสาเหตุจากความคิดเห็นทางการเมือง เช่น การชุมนุมประท้วง หรือการรวมกลุ่มทางความคิดของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๙. ทบทวนกฎหมายของประเทศไทยให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงออก

๑๐. กำหนดสิทธิและแนวทางของประชาชนในการชุมนุมประท้วงที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม รวมทั้งปรับปรุงมาตรการในการควบคุมการชุมนุมประท้วงของเจ้าหน้าที่เพื่อให้เป็นแนวทางมาตรฐาน

๒๖. แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ

อัตลักษณ์ทางเพศ หมายถึง ประสบการณ์ทางเพศสภาพอันสามารถรู้สึกได้ภายในของแต่ละบุคคล และเป็นของปัจเจกบุคคลซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่ก็ได้กับเพศซึ่งได้ระบุไว้เมื่อแรกเกิด รวมทั้งความรู้สึกของบุคคลในร่างกาย (ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ หรือระบบการทำงานของร่างกาย ด้วยวิธีการแพทย์ การศัลยกรรม หรือวิธีการอื่นใด ทั้งที่โดยการตัดสินใจเลือกโดยอิสระ) และการแสดงออกต่างๆ ทางเพศสภาพ รวมทั้งการแต่งกาย คำพูด และกิริยาท่าทางต่าง ๆ๑๓ ซึ่งสังคมยังไม่ได้ให้การยอมรับผู้มีความหลากหลายทางเพศเท่าที่ควร ทั้งในด้านการแสดงออกถึงการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งในปัจจุบันได้มีความพยายามในการเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมในการเลือกเพศตามที่ต้องการ

สภาพปัญหา

๑. สังคมไทยขาดความรู้และความเข้าใจต่อตัวตนและวิถีชีวิตทางเพศของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งสะท้อนผ่านความเชื่อ อคติและการเลือกปฏิบัติ ความรุนแรง ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องเผชิญกับการถูกกีดกัน รังเกียจ ถูกเลือกปฏิบัติ ได้รับความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ถือเป็นการทำงานที่ขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนบุคคลทั่วไป

๒. กลุ่มความหลากหลายทางเพศมักถูกเลือกปฏิบัติในด้านต่างๆ อาทิ ถูกรังเกียจ ถูกละเมิดทางเพศถูกเลือกปฏิบัติในการรับเข้าทำงาน มีปัญหาเอกสาร หนังสือเดินทางไปต่างประเทศ เนื่องจากคำนำหน้านามในบัตรประชาชนไม่ตรงกับลักษณะเพศภาวะ การไม่ได้รับการคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรม เช่น เจ้าหน้าที่รับแจ้งความกรณีทะเลาะเบาะแว้งถูกละเมิดทางเพศ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานช่วยเหลือแนะนำให้คำปรึกษา ห่วงรักรหวงที่ถูกกระทำรุนแรงทางเพศ ไม่มีการรับรองสภาพการใช้ชีวิตคู่ของคนรักเพศเดียวกัน รวมทั้งสวัสดิการที่เหมาะสมในการใช้/ชีวิตคู่ อาทิ ไม่มีระบบจัดการทรัพย์สินร่วม การจัดการมรดกในฐานะคู่ชีวิตขาดการยอมรับเรื่องการรับบุตรบุญธรรมในชีวิตคู่ของคนรักเพศเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ส่งเสริมเจตคติของคนในสังคมและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความเข้าใจและยอมรับในการมีอัตลักษณ์ทางเพศ ตลอดจนการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งจัดเวทีรณรงค์สาธารณะเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องสิทธิและการเคารพศักดิ์ศรีในกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ

๒. ส่งเสริมการออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิกับทุกคู่ชีวิตอย่างเท่าเทียม เพื่อรองรับความหลากหลายทางเพศในสังคมและเพื่อไม่ให้เป็นการตีตราซ้ำ

๓. จัดให้มีหน่วยงานบริการด้านการปรึกษาและรับเรื่องราวร้องทุกข์ ให้ความช่วยเหลือ และมีกระบวนการบำบัด ฟันฟู เยียวยาและชดเชยความเสียหาย

๔. ให้มีการศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการกำหนดคำนำหน้านามให้เหมาะสม

๕. ให้มีการศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการสนับสนุนการจัดสาธารณูปโภคที่จำเป็นให้ตรงตามความต้องการให้หลากหลายตามทุกเพศ

.....